

Ж. ДИЛМУРАТОВ

СЕН, МЕНИҢ
ИЛҲАМЫМСАН

ЖОЛДАСБАЙ ДИЛМУРАТОВ

СЕН МЕНИН ИЛҲАМЫМСАН

(Қосықлар, баллада хәм поэмалар)

ОЗИМГЕ АЛЫНДЫ-2010

НӨКИС
„ҚАРАҚАЛПАҚСТАН“
1988

Дилмуратов Ж.
«Сен менин илхамымсан Қосықлар,
баллада хәм поэмалар.—Нөкіс: Кара-
қалпақстан, 1988, 148 б.

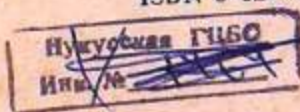
Өзбекстан ССР ына хәм
Қарақалпақстан АССР ына
мийнети синген мәдениет хыз-
меткери, белгилі шайыр Жол-
дасбай Дилмуратовтың бул жа-
на топламынан соңғы жыллар-
да жазылған жүрек сөзлерин
оқыўға болады. Дәуір хәм ин-
сан пәк мухаббат, адамгерши-
лик пәзийлет—шайыр шығар-
маларының тийкаргы арқауы.

Рецензентлер: Т. Кабулов
С. Пиржанов,
К. Рахманов.

КНИЖКА
101002-701114-501010

Д 4 702270202-126 23-88
М-357 (04) -88

ISBN 5-8272-0038-7

© «Қарақалпақстан» баспасы, 1988

ҚАЛЕМЛЕС ДОСТЫМ ҲАҚҚЫНДА СӨЗ

Әдетте, шайырлардың жаңа кітапларына сөз басы-
ны әдебиет критиклери жазып жүріпти. Солай да бол-
са, қолыңыздағы бул кітапқа сөз басы жазыўды мен
макул көріп қалдым.

Уллы рус халқының «Балықшы балықшыны алыстан
көреді», деген бир әжайып нақылы бар. Сол сыяқлы
мен де белгилі әдебиет критиги болмасам да, әпиұайы
бир шайыр иретинде өзімнің әдебиет майданында
бирге ат салысып киятырған қалемлесім, шайыр Жол-
дасбай Дилмуратов хәм оның творчествосы туўралы
бир ауыз сөз айтыўды орынлы, деп есаплайман. Хал-
қымызда «Ашшы менен душшыны татқан билер», де-
ген де нақыл бар. Ырасында да шайырды хәм оның
творчествосын басқаларға қарағанда, хәтте әдебиет
критиклерине қарағанда да шайыр халқы жақсырақ
түсинип, айқынырақ бағалай алса керек. Себеби, бул
қыйын, машақатлы, бирақ оғада жуўапкерлі ийгиликли
исте өмір бойы олардың басынан биргелікилі уксас қалат-
лар өтип жатады. Ушы-қыйыры жоқ уйқысыз түнлер...
Гейде бир сәтирди сәтине түсириў ушын ийне менен
тынымсыз терең қудық қазыўлар... Булардың тәғдири
жөнинде жеке бас қатырып көрмегенлер оны-буны ке-
сип айта салса, гейде атылған оқ нышанаға дәл тийе
бермейтуғыны даўсыз.

Жолдасбай Дилмуратов екеўимиз сол анаў Уллы
Ұатандарлық урыстан соңғы 1948-жыллары жаңа ғана
қалем тербетип жүрген жаслық шағымызда танысқан-
быз. Дәслепки қосықларымызды оқыў ушын трибуна-
ларға бирге көтерілгенбіз.

Соннан бери қырк жыл өтип кетипти. Хәзир ол
жүрек төринен жай алған «Жаслық йошы», «Қараман»,
«Жүрек алғысы», «Нәўбәхәр», «Гүллер ашылғанда»,
«Заман заўқы» хәм басқада усындай жигирмаға жақын

қосық кітаптарының авторы. Тек үлкенлер ғана емес, біздің келешегіміз болған балалардың да сүйікті шайыры, кәдірден досты. Оның аты туысқан республикалардың кітап оқытушыларына да кеңінен таныс.

Жолдасбай Дилмуратовтың талантты әдебиет хызметі жоғары бағаланды. Ол Өзбекстан ССР ына хәм Қарақалпақстан АССР ына мийнети сиңген мәдениет хызметкері. Бул шайыр ушын үлкен бахыт. Маған бул шайырдың кең пейиллиги, әпиұайылығы, адамларға болған меҳир-мухаббаты, кемтарлығы унайды. Булар оның қосықларының да тийкаргы характеристикасы деўге болады. Ол гейбиреўлерге усап өзін топлымға урмайды, бирақ топлымға оның қосықлары урады. Араны айырып, жүреклерге жол табады. Тиллерге тутасып, намасы жағымлы қосық болып айтылады. Бул шайырдың ҳешкимге усамайтуғын өз алдына айрықшалығы. Оның намаға түскен көп ғана қосықлары масалық репертуарға айланғаны қашшан!

Басқасын айтпағанда, оның:

Кеўлиң гөззаллыққа мулам жаз болып,
Гейде айдын көлге уштын ғаз болып.
Көрип тәбияттың сулулықларын,
Ышқы сазын шерттин Әжинияз болып,

—деп айтылатуғын „Достыма“ атлы қосығын ким билмейди дейсиз!

Қолыңыздағы бул кітап Жолдасбай Дилмуратовтың соңғы жыллары жазған жүрек сөзлери, терең ой, талант жемислери. Онда Ұатан тәбияты, дәуір хәм инсан, пәк мухаббат, жоғары адамгершилик хәм гөззал келешек—кәдимги лапызы толып тасып жырланады. Бир қатар қосықлары менен „Соңғы сөз“ поэмасында ҳәзирги күнлерде турмысымыздан ылақтырылып тасланып атырған унамсыз жағдайлардың аўыр ақыбетлери хәм революциялық қайта қурыўдың жаўынгерлик руўхы туралы сөз етиледі. Поэмада, солай етип, шайыр творчествосындағы дәуір нәфеси айқын сезилип турады.

Болып келдим жаңалықтың жаршысы,
Ийгиликли уллы ислердин жыршысы.
Жазғанларым бола алса кәнекей,
Әдебиет арнасының тамшысы!

—дейди шайыр бул кітабындағы

„Өзим ҳаққында“ атлы қосығында, кәдимги өзине тән кемтарлығына бола. Дурыс, шайыр кемтар. Бирақ оның әдебиет арнасы арқалы көк теңизге барып қосылатуғын гүмис тамшылары мол. Мен оған исенемен. Сиз де әдиўли оқытушы, оған бул кітапты оқып шығып, толық исенесиз.

ТӘЖЕТДИН СЕИТЖАНОВ
Қарақалпақстан АССР халық шайыры.

КОММУНИСТЛИК ПАРТИЯ

Қай жерде бар болса, татыұлық—бирлік,
Қай жерде бар болса теңлік, әдиллік,
Сол жерде бар Коммунистлик партия,
Оның хәр қәдеми әжайып ерлік!

Мәңгі садық болып ленинлик жолға,
Пүткил планетаны баслар ол алға.
Ондағы ақыл-ой, ар-намыс, хұждан
Жайнап турған жулдыз, шамшырақ бәрха.

Оның атқан таңдай таза меҳири,
Дүньяға салмақта дослық көпирин.
Москва, Кремльдің алтын нурлары
Гүлдей жайнатып тур инсан өмирин.

Жулдызлар урысын болдырмау ушын,
Жер жүзин апатқа қалдырмау ушын,
Коммунистлик партия, хәрбір коммунист
Жумсады, жумсайды жигерин, күшин.

Партияның сүрени—халықтың сүрени,
Салтанат дөретип, өмир сүреді.
Ерліклерге баслар континентлерді
Коммунистлик партия, Ленин жүрегі!

10-декабрь, 1985-жыл.

БИР ҚҰС

Әйнегимнің алды оғада гөззал,
Көзге тасланады таулардың себи.
Самал ессе шайқалады сәруи тал,
Рәхәт бағыш етер теңиздің леби.

Әйнегимнің алды күтә өзгеше,
Өскен магнолия гүллери жайнап.
Бир қус күнде келип оған өзінше,
Таныс бир намань кетеди сайрап.

Қәдимгі сайрауы, қәдимгі жолы,
Қайталайды усы намасын күнде.
Мен балқып тыңлайман сезімге толып,
Өзгеше сыр бардай оның үнінде.

Мәгар болса гүллер, мәжнүн таллар да
Оның сайрағанын уйып тыңлайды,
Еситсем де оны келгели бәрха,
Негедур мени де жалықтырмайды.

Қадың жапырақлар араларынан
Сайрап турған ұакта оны излеймен.
Сестин еситсем де хәр келген сайын,
Бирак, қандай қус екенін көрмеймен.

14-июль, 1983-жыл. Ялта

ИНСАН БҮГІН ДҮНЬЯҒА КЕЛДИ.

Сәске ұакты, жақты дуньяға
Келди, мине жәнебир инсан.
Нурын төгіп қуяш барынша,
Сығалайды оған айнадан.

Кулағына қатты келсе де,
Нәрестениң сести-қауазы,
Сезиледи анаға тек те
Шертилгендей кууаныш сазы.

Жаңа хабар сол ұакта демде,
Үйине де тез жетип келди.
Үлкенге де, кишилерге де
Таусылмастай шадлық әкелди.

Жаңа инсан келди дуньяға
Ол ийеси ертеңгі күннің
Уллы ислер оның алдында,
Келешекти ойласам бүгін.

Көзин ашты нәресте әсте,
Көрди мине жакты дүньяны,
...Көзин катты жумар биресе,
Көп нәрсени сезгендей жаны.

1986-жыл.

ДӘҰРАНЫМ МЕНИҢ

Октябрьдин таңы шуғласын шапқан,
Азатлықтың айдын жолларын ашқан.
Өмирим гүл болды нурлы куяштан,
Иске асып ҳасыл әрманым мениң.

Мийўеге малынды ыргалған бағлар,
Ленин инам еткен ығбал-бахтым бар.
Таудан атлыққандай шәшме булақлар,
Таўсылмас йош берген заманым мениң.

Куўанышлар шексиз әдил тенликтен,
Төбем көкке жеткен дослық-бирликтен.
Бинә болған қаҳарманлық ерликтен.
Полаттан да бекем қорғаным мениң.

Планетамызда гүл киби жайнап,
Көзлер жаўын алған ленинлик байрақ,
Нуры дәртке даўа жанған шәмшырақ,
Шадлығы уласқан дәўраным мениң.

1987-жыл.

ҚЫЗЛАР

Толысып жеткенде әйне шағына,
Қарасаң көз тоймас жаслық бағына,
Сулыўланып баратырған тағы да,
Өмир көрки, көздин кумары қызлар.

Жүреги жаксылық, заўыққа толы,
Неге созса жеткен бәрине қолы.
Ҳәзир космосқа да тутасқан жолы,
Мәртликтің жайнаған жулдызы қызлар.

Сүйгени ҳақыйқат азамат болса
Долана береді кеўли шад болса,
Дүнья бир әжайып гөззал бағ болса,
Оның жайнап турған гүллери қызлар.

Биреўин күн десек, бирин ай деймиз,
Сымбат ҳәм көркине кеўил жай деймиз.
Табалмаймыз түрли теңеў излеймиз,
Шайырлардың тасқын илхамы қызлар.

1985-жыл.

ӨМИР ҲАҚҚЫНДА ОЙЛАР

Өмир ол жасамақ, өмир ол гүрес,
Көп ғой оның паркын анық билгенлер.
Лейкин, бизиң арамызда аз емес
Өмир не екенін билмей жүргенлер.

Қыял бийлеп гейбир ўақлары бирден,
Түрли-түрли ойға салады мени.
Кеўлим сизди, анық билдим, дурыс екен,
Өмир әрманларға толы дегени.

Парықсыз, ис жақпас, ойсыз адамға
Өмир қуры, тек те ешейин нәрсе,
Жасаў жеңил емес ҳасла оларға,
Ким өмирди анық билсе, түсинсе.

Ўақыт өтер, ай изинен келер ай,
Қайтады қақаман қыстың кәҳәри,
Көклем айланады жаз ҳәм усындай,
Бирақ еки келмес өмир бәҳәри.

* * *

„Бул дүньяның көрки адам баласы“,
Деген еди шайырлардың данасы.
Досларымды көрсем заўықланаман,
Жайнағандай бағда гүлдер лаласы.

Адамларда қайғы-мунды көрмеген,
Алысырақ жүрер қартайыў деген,

Кеўли олардың алып ушып турады,
Қыран кустай бийиклерге өрлеген.

Жигиттің мұдамы хош болса ұақты,
Өтеді күнлери қызықлы, татлы.
Ели-журты тыныш, татыу жасаса,
Уласа береди талабы, бахты.

Ушырасып қалса жақсы адамлар,
Дийдар хәм көркіне кеуилим толар,
Еситкен олардан гейбир сөзлерди,
Қайда жүрсем етемен мен тәкирар.

* * *

Бахыт қусы басқа қонарма екен, деп,
Хәрекетсиз оны күткен менен көп,
Пайдасы жоқ, келе ғоймас сирә да
Соның ушын жүрме оннан өкпелеп.

Бахыт деген адамның пәк кеўлинде,
Елге, халыққа деген хызметлерінде,
Оған хәрбір адам жетіуі мүмкін,
Өз үйінде, мийнет еткен жерінде.

Аңсат ис-достыңның кеуилин табыу,
Ямаса биреудің арына шабыу,
Күтә қыйын нәрсе қысынғанында,
Гейпара бир адамларға жалынуу.

Бир жылда төрт пасыл болғаны яңлы,
Өмирде де сондай болады заңлы,
Ұақытлар өтеди, хешким көрмеген,
Бул дүньяда өлмейтуғын адамды.

Қайтқан ұакта тасқынлаған күшлерің,
Ядка түсер жалынлаған гезлерің,
Қартайғанда шығады екен алдыңнан,
Жаслықтағы еткен жақсы ислерің.

Түрли жаңалықлар болады екен,
Кемис зағтың орны толады екен,
Бирақ, адам ең қызықлы ұактының
Өткенін билмей-ақ қалады екен.

Гейбиреулер қарап тұрсаң дым искер,
Үлкенге иини, кишилерге кәуендер,
Анығырақ ким екені жигиттің,
Узақ жолға шыққаныңда билинер.

Бирден қатты шапса арғымақ атлар,
Хә демей-ақ жолда болдырып қалар,
„Семизликти қой көтерер“ дегендей,
Асып таспағанлар узаққа барар.

Сениң ким екенің белли сөзиннен,
Ишки сырың билинеди көзиннен,
Халық ишинде, бала-шаған алдында,
Я жақсы, я жаман болыу өзиннен.

Болсаңда сен исте жақсы азамат,
Барыспасаң ағайиниң болар жат,
Ылайықлы ис етпесең егер де,
Достың менен душпан болыу ап-аңсат.

Жаслық дәуір қайта айланып келмейди,
Абырайын хешким қолдан бермейди,
Адам бирақ жасаса да қаншама,
Тәғдириңің не боларын билмейди.

Тынбай айта берсең өзинди-өзин,
Куры босқа кетер қадирли сөзиң,
Жараспас адамға мақғаныу деген,
Даңқың гезседағы дуньяның жүзин.

Сум қыяллы биреу түссе араға,
Жақсы үмитлерің кетер далаға,
Айландырыу қыйын емес ол ушын
Караны ақ, аппақ зағты қараға.

Адам ерме болса гәп-сөзге егер,
Оның қыяллары хәр түрге дөнер,
Қарар гүманланып барлық нәрсеге,
Гүл де оған әжептәуір көринер.

Достым, сол нәрсени сақла ядында,
Өмир шийрин бола берер алдында,

Ол гүллейди, ол мийуелей береді,
Ұатаныңа болған мухаббатыңда.

Мухаббатсыз болса адам жүрегі,
Оның хеш кимге де болмас керегі.
Мухаббат ол меһир, куяш парлаған,
Оннан инсан өз ығбалын көреді.

Февраль, 1983-жыл.

КЕҰИЛ

"... Картайсаң да кеуил картаймайды" деп,
Айтар еді көп жасаған адамлар.
Базда усы сөзді қояман еслеп,
Айтқан екен нағыз дурысын олар.

Жыллар жаслығыңды алып кетсе де,
Кеуил турады екен хасла өзгермей.
Ғаррылық мәхәли келип жетсе де,
Турады екен оған жеңіслік бермей.

Кеуил, гей ұақта жаз, гей ұақта бәхәр.
Гей ұақта қақаман қысқа мегзейди.
Жағымсыз ислерден болар бийқарар,
Тек те жақсылықлар болса гүллейди.

Кеуил ушқыр лашын, жүйрик қыялдай,
Гезер хәп заматта талай жерлерди,
Жиберсең кәлеген жағына қарай,
Кеуил деген күсемейди нелерди.

Кеуил-пәк мухаббат, дурыслықлардан,
Дослық, татыулықтан ләззет алады,
Ол сүйген нәрселер мазалы палдан,
Мысалы дәрәя киби тасып толады.

Кеуилинде хеш қандай йошын болмаса,
Көринеди саған барлық жер тарлық.
Кеуил деген жайнап-жаснап турмаса,
Өмирге де болмас еді кумарлық.

август, 1986-жыл.

ДОСЛЫҚТАН АРТЫҚ НЕ БАР

Турған ұақта хәр күн уйқыдан,
Ойланаман ерте таңларда.
Туұысканлық, беккем дослықтан
Не бар екен артық дүньяда!

Қураллар бар сансыз, бир талай,
Келтириуши хәр түрли апат,
Жер-ананы қолда уршықтай
Айландыруу хәзир ап-ансат.

Биреулердин ел хәм жерине,
Кереги не жөнсиз бийкликтин,
Саған мәлел бермегенлерге,
Кереги не өшпендиликтин.

Илим жеткен ең бийик шыңға,
Заманымыз атом әсири,
Қандай жақсы шексиз дүньяда
Жайнай берсе өмирдин гүли.

Атом күши, ядро күши
Хызмет етсе абаданлыққа,
Бирлик хәмде дослық жемиси
Болар еді барлық халыққа.

Пүткил әлем, жақты дүньяның
Жарасығы, көрки адамлар,
Биз жасаған планетаның
Күдирети, ерки адамлар.

Адамлардың беккем дослығы
Күдиретли барлық күштен де,
Ол бар жерде, ол жүрген жерде
Атомлардың күши хештеңе.

Дослық болса жасарар дүнья,
Куяш күлер, қалқыр гүмис ай.
Дослық болса кетер гул-гула,
Дослық болса барлығы бәржай.

август, 1986-жыл.

БУРЫННАН-АК АШЫҚ ЕДИМ ЕЛИҢЕ

(Ж. Абдықалықовқа)

Бурыннан-ак ашық едим елиңе,
Асқар таулар хәм де „Ыссық көл„иңе.
Жанға жакқан қосықларың аркалы
Мухаббатым артты кыргыз елине.

Екеуимиз еки халықтың улымыз,
Көрмесек те биримизди биримиз,
Табыстырған, өмир бойы дос еткен
Сизиң ушқыр, терең ойлы жырыңыз.

Қосығында шексиз жүрек хұрметі,
Тәрипленген азамат халық мийнети,
Қосығыңнан көз алдыма келеди,
Бир әжайып таулы бостан келбети.

Қосығында гүмис көллер йош урған,
Илимпазлар көкке лашын ушырған.
Қосығында әлұан дөнип гөззаллық,
Қыргыз ели сулыұлығын асырған.

Кең әтирап гүлге оранған шақларда,
Бүлбил ушып келгениңдей бағларға,
Өтип талай дала, таулар үстинен,
Қосықларың жетти бизиң жакларға.

Әмиў, Арал, Қызкеткенниң жағасы,
Күтип алды оны Нөкис қаласы.
Қыз-жигиттиң жыллы тийди жанына
Ыссық көлдиң толқынының намасы.

„Арашан“ хәм „Жети өгиз“, „Жырғалаң“,
Жанға ләззет Алағадан атқан тан.
Шәшме булақ сууларынан симирip,
Таўсылмасгай илхам алған шайырсан.

Жүреклерди бийлеп алған билинбей,
Көзди тартқан нәубәхәрдиң гүлиндей.
Шырайланып баратырған мудама,
Қосықларың сулыұ қызлар түриндей.

Шаршамаған илхам келген гезинде,
Ұқыры толы терең ақыл сезимге.
Жәкең бүгин 50 жасқа шықса да,
Комсомолдың күш-ғайраты өзинде.

Оны көрсе кушақ ашқан аналар,
Ырза оған ақ сақаллы аталар.
Мейли үйде, мейли дүзде жүрсе де,
Қоршап алған оны мудама балалар.

Ел халқына болғанлықтан кеули жаз,
Жолдошбайдың түри түси еле жас.
Мухаббатты, елдин бахтын жыр еткен,
Шайырлардың жүреги хеш қартаймас.

Өсеберсин елиң гүлдей кулпырып,
Таса берсин илхамыңыз йош урып.
Алатаудан сени көре берейин,
Қаратаудың бийигинде мен турып.

май, 1985-жыл.

УРЫСТЫ КӨРМЕСИН ҲАСЛА БАЛАЛАР

Балалар тулғасы, бала дийдары,
Не гөззаллық болса, бәринен ағла,
Өмирдин жалғасы, белдиң димары,
Бала сөзлеримниң басы бәркула.

Бала келешектиң ийелери ол,
Өмирдиң гүллери, көргиш көзимиз,
Еле питпей турған исимизди сол,
Даўам еттириўши бизиң өзимиз.

Ата-бабамыздан сақланып қалған,
„Балалы үй базар“ деген нақыл бар.
Жаханға әдиллик нурларын жайған
Еллер, ол-балалар менен бахтияр.

Бала менен даңқлы, күшли, күдиретли
Мениң халқым, хәр бир совет адамы,
Бирлиги нык, мықлы хәм де хұрметли,
Бизиң Ұатан-балалардың Ұатаны.

Мейли, ким болсаң да, жүрсен да қайда,
Жүрек елжирейди бала дегенде.
Израиль қылмысы анау Ливанда
Ғәзеп отын әбден лаулатты менде.

Еле кешегидей көз алдымызда
Фашист пәнжесінде шырлаған баллар,
Жыллар өткен сайын олардың бәрхә
Тәғдирлері талай жүректі дағлар.

Серпилип зулымлық қара бултары,
Қуяш хәмме жерде жайнасын бирдей.
Теңлікке талпынған халықлар баллары
Ұрыс азаптарын қасла көрмегей.

Кең жақты жақанда үстемлик етсин
Бирлик, дослық хәм де еркинлик күши,
Барлық жерге, хәтте космосқа жетсин,
Бала қууанышы, бала күлкиси.

Баланың пәклиги, аппақлығындай,
Төззал бола берсин хәр атқан таңлар.
Әзийз аналардың ойлағанындай,
Ұрысты көрмесин қасла балалар!

1983-жыл.

ӨЗИМ ҲАҚҚЫНДА

Қызыл байрақ әлұан дөнген қолларда,
Туұылғанман ел жаңарған жылларда,
Дийдилеген мақсетиме ерисип,
Бахыт таптым Ленин салған жолларда.

Жаслайымнан сүйип өстим мийнетти,
Халқым ушын еттим тынбай-хызметти,
Умытпадым, бийик туттым мұдамы
Ұллы Ұатан, Партияма хұрметти.

Балалығым өтті урыс гезинде,
Талай-талай ұақыялар есимде,
Изде қалды бәхәр хәм де жазларым,
Көрдим өмиримнің гүмис гүзин де.

Маған қымбат адамлардың хәр бири,
Досқа деген жүрегимнің жоқ кири,
Кеулим толды, қымбат болды өзиме
Ардақлаған ана-жердің кәдири.

Жөнсиз иске болған емес тақатым,
Хәр кәдемде бийик туттым ел атын.
Маған бахыт, маған шадлық әжелди
Жайылғаны дарақлардай қанатым.

Болып келдим жаңалықтың жаршысы,
Ийгиликли ұллы ислердің жыршысы,
Жазғанларым бола алса кәнекей,
Әдебиат арнасының тамшысы!

Қалғаным жоқ топарымнан арқада,
Алға қарай талапландым бәрхама.
Киятырман ұллы көшке илесип,
Аяқ емес, я бас емес, ортада.

Жактырмадым ис ислеуді хәр жерде,
Хызмет еттим ұзақ жыллар бир жерде,
Жазғанларым макулланып ұақтында,
Халыққа жетти, жаңлап турды эфирде.

Питней сирә қалған емес арызым,
Орынланды көп ұазыйпа-парызым,
Талай қосық, поэмалар жазсам да,
Бирақта көп халық алдында қарызым.

Қуяш күлди маған оң хәм солымнан,
Аянбадым келген исти қолымнан,
Қайсы жерде, қай хызметте болсам да,
Тайсалмадым ҳақыйқатлық жолынан.

Халқымыздың қақарманлық ғайраты,
Дана Ленин, Ұллы Октябрь саулаты,
Парахатшылық, дослық хәм де мұхаббат
Қосығымның болды ушқыр қанаты.

Суұдай тынып қалғаным жоқ бир заман,
Жүрек йошын тасқынлатты нур заман.
Тәшүиши көп, машақатлы болса да,
Өткен усы өмириме ырзаман.

Алпыс жасқа ким шықсада бурында,
Ақ сақаллы ғарры еди шынында,
Хәзир көрсең, алпыс жаста қартайыу,
Я қартаймау хәр адамның қолында.

Өтип кеткен мийнетиниң аўыры,
Көбисиниң басылмаған хәуири.
Гей биреуи қадди бойы дүп-дүзиу,
Келген яңлы қайтып жаслык дәуири.

Мен де сондай алпыстағы адамман,
Өз халқының бир шайыры атаңған.
Ағарса да шашлар, ҳарып талмадым,
Ғайратланып қуўаныш хәм илхамнан.

Келди мине күнлер жаңа, ай жаңа,
Өмир жаңа, талап жаңа, ой жаңа,
Алпыс жастың асқарына минсем де,
Алдымда тур және уллы ўазыйпа.

Шайыр халқы көрген менен көп айды,
Болды енди, қартайдым деп айтпайды.
Сондай мен де, қолымдағы қәлемим
Жазыўдан ҳеш жалықпайды, тынбайды.

Алдымда бар ашылмаған талай тың,
Бурынғыдай шақырып тур бийик шың,
Жолланаман мәңзиллерден мәңзилге,
Компартиям, халқым мениң илхамшым,

1988-жыл.

ӨЗБЕКСТАН

Көрсетип Ытанға хызмет,
Болды сениң бахтың бәлент,
Шығыс шамшырағы Ташкент,
Таркатты ол көз кумарын,
Өзбекстан гүл диярым.

Қушағында жайнап еллер,
Бостан болды Мырза шөллер.
Бағларында хош бүлбиллер,

Ышқында сайрады йошып,
Өзинсең таўсылмас қосық.

Жыллар, жыллар асқарында,
Нурлы шығыс аспанында,
Шайырлардың дәстанында,
Қандырдың кулақтың куршын,
Айтсам егер гәптиң дурысын.

Тасқынлатқан қырманларды,
Бинә еткен ақ таўларды,
Жемиси ширин бағларды,
Жетилдирген қолларыңнан,
Алғыс, Өзбекстан саған!

Я түсленип, яки қонып,
Ким келсе де мийман болып,
Кетер сеннен кеўли толып,
Сәддақ миймандослығыңа,
Бул да өнер өз алдына.

Қосықлары Зүльфияның
Сөзин айтқан кең дүньяның,
Эрманлары Надираның
Иске асқан, болған бәржай,
Кеўлиң таза булақлардай.

Минип ушқыш лашынларға,
Елимизден сырт жақларға,
Сәйир етсем алысларға,
Хәр қәдимде көрдим сени,
Данқың қуўандырды мени.

„Өзбекстаннанман!“ деўден,
Хәмме кушақ ашар бирден.
Зор хұрметин саған деген
Барлык жерде көргеним бар,
Сен деп шалқып жүргеним бар,

Иске шебер хұр қызларын,
Жаўдырасқан жулдызларын.
Шерткен жүреклердин тарын,
Ойын-қосық өнериңнен,
Хәмме ўақыт ырзаман мен.

Ушқан шексиз космоста да,
Жигитлериң мәрт-мәрдана.
Табысыңды санап ада
Сирә таўыса алмаспан мен,
Және де өсебер, гүллен!

Қолында ленинлик байрақ,
Хәмме ўақыт турған жайнап,
Кушағында мийнет қайнап,
Алға қутлы баратырған,
Өзбекстан, Өзбекстан.

Барлық жерде дослары көп,
Тилде илхам-йошлары көп.
Ерлик десе қардары көп,
Өзбекстан, Өзбекстан,
Даңқ хәм алғыс болсын саған!

Декабрь, 1981-жыл.

АССАЛАМ, ДАҒЫСТАН

Көринген таўлары
көзге алыстан,
Ассалам, гүл дияр,
Сәлем, Дағыстан.

Басланған қәдеми
жа сұл жағыстан.
Әжайып таў ели,
Бостан Дағыстан.

Бұлбиллер ышқында
сайрап жарысқан.
Шайырлар ўатаны,
Гөззал Дағыстан.

Каспийде толқыны
туўлап алысқан.
Адамы өр минез,
Батыр Дағыстан.

Кеўиллер кеўиллер
менен табысқан

Көп миллет, көп тилли
Үлке Дағыстан.

Кушағы кулпырған
Ғайрат нағыстан,
Қыз дийдарлы елат
Нурлы Дағыстан.

Бахты алға өрлеп
күшке толысқан,
Халқы мийнет сүйгиш
Елат Дағыстан.

Шәшме булақлары
мәўжирип тасқан.
Ел журты абадан,
Сәлем, Дағыстан.

Даңқы дәстан болған
Әлўан табыстан,
Дослықтың мəkаны
Жайна, Дағыстан.

Таўлы, тоғайзарлы,
Бағлы гүлистан.
Туўысқан, досты көп
Сәлем, Дағыстан!

август, 1983-жыл.

КОСМОНАВТ МОНОЛОГИ

Шексиз кенисликте, бийикте жүрип,
Көргенинди түрли планетаны,
Дүнъяға айрықша жаңа сән берип,
Турар бизиң уллы Совет ўатаны.

Түрли көринислер, жулдыз сағымлар,
Өтсе де биримлеп көзиң алдынан,
Бәринен әжайып, бәринен гөззал,
Таўсылмас күш берер ана жер саған.

Тоғайлар, қалалар. егислик жерлер
Көринер бәхәрги бостандай жап-жас.

Жердеги сулуулук, түрлү реңдер
Баска ҳеш бир планетадан табылмас.

Гезген барлык жерди инсан акылы,
Космос канша сырлы тилсимлерге бай!
Өсиү-өрлеү асқан илимнің шыңы,
Күдирет жоқ бизиң планетадай.

Бурын еситпеген, көрмегенинди
Билесең космостан карасаң жерге,
Канша үлкен күдирет, десекте жерди,
Глобус шарындай күтө кишкене.

Жүрген уактымда да шексиз космоста
Бир нәрсе тынышлык бермеди маған,
Не екенин билмейтуғын урыстың
Гейбир басшы топарларға хайранман.

Нешке тау, дәрьялар, океанлардан
Алыс болған менен бизиң арамыз,
Бизлер жасап турған, жасап атырған
Бир емес пе бизиң планетамыз?!

Ауыл-қалаларды, хәтте космосты
Болып қалды хәзир булдириу ансат,
Хасла болдырмайық қанлы урысты,
Планетамызға келмесин апат!

август, 1986-жыл.

ШАЙЫРЛЫК

Азлап қосық жазатуғын бир жигит,
Қай жаққа барса да, „шайырман“ дейди.
—Аты шыққан анау шайырлар бар ғой,
Жоқ олардан сирә айырмам,—дейди.

Өзи шайырман деп айтып жүрсе де,
Сөзине адамлар кулақ салмайды.
Жазғаны баршылық... оқып көрсе де,
Негедур оны хешким тилге алмайды.

Шайыр ма, ямаса шайыр емес пе.
Оны көпшиликтің өзлери билер.

Нағыз шайыр болса унаған көпке,
Халықтың өзи-ақ атын жайып жиберер,

Сөздің сейдининен маржанлар дизген,
Шайырлар кем сөйлер өзи хаққында.
Еле көринбей-ақ мақтаныу деген,
Шайыр емеслердің иси шынында.

Дурыслап жол табыу хәрбир жүрекке,
Аңсат ис емес ол, қыйын не деген!
Шайырлық үлкен жүк, үлкен мәртебе,
Бир әжайып талант тәбият берген.

Ноябрь, 1985-жыл.

ҒАРРЫЛАР

Кеше ғана көшемизди толтырып,
Жүрер еди топарласып ғаррылар.
Өз-өзимнен ойланаман отырып,
Көринбейди, бүгін күтө аз олар.

Олар менен болмасам да тууысқан,
Сезер едим бәрін жақын адамдай.
Қарағанда жақынырақ сыртынан,
Көринер еди баз-биреуи атамдай.

Билинер еди биразының түринен,
Жас жигитлик гезіндеги ғайраты,
Шынарлардай туу алыстан көринген,
Олар еди көшемиздің саулаты.

Қарар еди жүзлеріңе тигилип,
Сәлемлесип, ушырасқан гезлери,
Өткенлерди көз алдына келтирип,
Қызық еди хәрбир айтқан сөзлери.

Жаңа заман, урыс гезлер, гүреслер,
Уллы ислерге қатнасқан кулласы,
Барлығы да көз алдында елеслер,
Олар еди тарийхлардың гууасы.

Олар барда шақырыспа, жыйынға,
Елеспесиз еди сийрек барғаным,

Енди мине айтсам дурысын, шынында,
Айып болар күткен жерден қалғаным.

... Гилең қоңсы барлығымыз бир күни
Себеп пенен ушырасып қалдық биз,
Сонда биреу деди маған:—Ендиги
Көшемиздің ғаррылары сизлерсиз.

Үйге келип көп нәрсени етип яд,
Ой жиберсем бул айтылған сөздерге,
Дурыс екен, көшемизде қақыйқат
Жас үлкенлик келген екен бизлерге.

1906-жыл.

БАХЫТСЫЗЛЫҚ ЕМЕС ПЕ

Жыйынларда сөздің қағын айтпасаң,
Хәте—ерси пикириңнен қайтпасаң,
Жақсы адамды унатпасаң, датласаң,
Бул да өзи бахытсызлық емес пе?!

Ғыйбат сөзди қуўсаң күндиз-түн демей,
Жүрсең көптен жасырынып, үндемей
Мәхәлинде қалып қойсаң гүллемей,
Бул да өзи бахытсызлық емес пе?!

Ислериңнен ҳешким үлги алмаса,
Жас үлкеннің сеннен кеули толмаса,
Жан ашыр бир-еки достың болмаса,
Бул да өзи бахытсызлық емес пе?!

Баралмасаң қақыйқатлық барымға,
Жек көринсең үй ишиңе, ярыңа.
Тырыспасаң туўылған жер арына,
Бул да өзи бахытсызлық емес пе?!

Қатарыңның мәртебеси асқанын,
Көреалмасаң булақлардың тасқанын,
Ойламасаң өз мәпиңнен басқаны,
Бул да өзи бахытсызлық емес пе?!

Айталмасаң өзін билеп турғанды,
Асырмасаң иске жақсы әрманды,

Таза хәм пәк тута алмасаң хұжданды,
Бул да өзи бахытсызлық емес пе?!

17-август, 1986-жыл.

ҚАЙДАСЫЗЛАР ҚУРАЛЛАСЛАРЫМ!

(Урыс ветераны тилинен)

Байрақ тигип Берлин үстине,
Қуўанышлар қойынға сыймай
Қайтқан гезлер хәмме елине,
Жүрегимнен мәңги алған жай.

Биреу кетти Москва бетке,
Кетти ҳәрким жайлы жайына,
Биреу кетти Киев тәрәпке
Ал мен қайттым Әмиў бойына.

Бәлент келди жаўызлықлардан
Дослығымыз, намыс-арымыз.
Ұақытта да үйлерге қайтқан
Бир еди ғой бизиң жанымыз.

Сыннан өткен аўыр гезлерде
Садык едик досқа бәримиз.
Кешегидей барлығы есте,
Көзлерде жас, хошласқанымыз.

Оннан бери өтти көп жыллар
Оннан бери өтти бираз ўак.
О әжайып жаўынгер дослар,
Умытпадым сизлерди бирақ.

Жеримизге келтирди бахыт
Ұатан ушын еткен ислериң.
Жас жигитлик, наўқыран ўақыт,
Көз алдымда түри-түслериң.

Мен билемен барлық исте де
Қаҳарманлық еткенсиз сизлер,
Әрман еткен сол бир гезлерде
Мәқсетлерге жеткенсиз сизлер.

Сен ойлайсаң өзиңнен көп басқаны,
Өзгелердің мәртебесі асқанын,
Көргің келер жақсылықты хәммеде,
Көргің келер булақлардың тасқанын

Балаң кеште кеткен жерден кешиксе,
Екі көзің болар мұдам есикте,
Келгенше ол болмас сирә такатың,
Нәрестени бөлегендей бесикке.

Бәхәр канат жайған кеуіл қананда,
Тек жақсы нийетлер ақыл-сананда,
Аналықтың ләззетіне бөлениу
Қандай жақсы бул бахытлы заманда.

Таңда көкте жулдызларды көргенин,
Нурлы бағдан түрлі гүлдер тергениң,
Саған мәдет, саған шадлық бағышлар,
Ақлықтарды гелме-гезек сүйгенин.

Ийе болыу мийнетсиз тек тайынға
Ойламадың хасла булар жайында,
Бахыт дедің машақатын көрсең де
Өмірлікке жолдас болыу шайырға,

Хәзир маған жакын бауырласлар көп
Сырлас қатар-курбы, хәм де жаслар көп,
Бирақ ең изинде тек ғана өзің
Қалады екенсең айнымас дос боп.

Сениң орның үлкен, орның гиреули,
Сеннен хешкимнің де қабармас кеули,
Көзлерімнің нуры, йошым өзинсен,
Сен барсаң — арқамыз тамға сүйеули.

Май, 1987-жыл.

МАҚТАМАҒЫЛ МЕНИ КӨЗИМШЕ

Кыдырыспа, жүрген жеринде
Гәп етсең де мени өзиңше,
Ушырасып, көрискениңде
Мақтамағыл достым, көзимше.

Сөз етсенде сыртымнан қанша,
Оған хасла өкпелемеспен
Куры дөхмет болмаса онша,
Саған сирә айтты демеспен.

Адамларға жаққан, унаған
Жақсы жағым мүмкин бар шығар,
Бул сүйкімлі кәсімет маған,
Айтпаса да белгили олар.

Түсинемен хошаметлеуді
Көп адамлар жаман көрмейди,
Ал мен болсам мақтау сөзлерді
Неликтендур кеулим сүймейди.

Декабрь, 1985-жыл.

КЕЛГЕНМЕН БУЛ ДҮНЬЯҒА

Куяшты көриу ушын,
Сырларын билиу ушын,
Өмірді сүйиу ушын,
Келгенмен бул дүньяға.

Дарақтай мийуеси көп,
Өсиуге алға өрлеп
Жүрегім жақсылық деп,
Келгенмен бул дүньяға.

Жайылып шақаларым,
Арналып елге барым.
Татыуға өмір палын,
Келгенмен бул дүньяға.

Қатардан қалмайын деп,
Бұлбилдей сайрайын деп.
Бахытты жырлайын деп,
Келгенмен бул дүньяға.

Инсанға ығбал тилеп,
Халық тыныш жасасын деп.
Өссин деп өмір гүлlep,
Келгенмен бул дүньяға.

Кетпеуге гүлдей солып,
Ағыуға тасып толып.
Өмірге ашық болып,
Келгенмен бул дүньяға.

Талпынып келешекке,
Ел ышқы хақ жүректе.
Жақсылық үшін текте,
Келгенмен бул дүньяға.

1985-жыл.

„ҚОСЫҚ АЙТҚАН ЖЕТЕР МУРАТҚА“

(Сулыұханға)

Биреулер хинжини тереди суўдан.
Биреулер алтынды ізлейди таудан,
Ал сен болсаң бахыт, мәртебелерди
Таптың шағлап йошып қосық айтыудан.

Бағлар бүлбилиндей сайрадың йошып,
Көриндің мұдамы қатардан озып,
Әрманыңа қарай талпынғаныңда
Сени бийиклерге шарлады қосық.

Куўанышка бөлеп гөззал дәўраның,
Халыққа арналды кеўлинде барың.
Айтқан қосықларың жағып кулаққа
Тербеди хақыйқат жүректің тарын.

Хаўазынды қосып шадлық сестине,
Елли бәхәрге де жетипсең мине.
Гөззаллықта нағыз Сулыұхан болып,
Танылдың сен үлкен-киши, хәммеге.

Дуўтарға қосылса гиржек хаўазы,
Әлұан дөнген яңлы халықтың сазы,
Бириң нама жазып, бириң оны айтып,
Досларыңды еттиңизлер ыразы.

Эфир бойлап сестің кустай қалқыйды,
„Шадлық сазы,“ хәмме жерде шалқыйды,
Бүгінгі күн өзіңе де Сулыұхан
Қанша алғыс сөзлер айтсаң арзыйды.

„Дәўраным гөззал“ деп қосық айтқанда,
Қусларда бұйығып тыңлады таңда.
Бизлер көріп турмыз ерискениңди
Өзің мәксет еткен хасыл әрманға.

„Қосық айтқан жетер муратқа“ деген
Даналық сөз саған қос қанат берген.
Қанша хұрметлисең бүгін минекей,
Халыққа қалыс еткен хызметлеріңнен.

Март, 1983-жыл.

КАНДАЙ АДАМ БОЛҒАНЫҢ

Биреу сени сорап келмесе,
Жақын достым еди, демесе.
Жүрисинди макул көрмесе,
Қандай адам болғаның?!

Жүрген жолын аўлақтан салса,
Сени айтса зир ете қалса,
Ата-анаң дәртиңнен жанса,
Қандай адам болғаның?!

Өкпелетсең туўысқаныңды,
Билмесең өз орның, қалыңды,
Шығармасаң иште барыңды,
Қандай адам болғаның?!

Достыңа да қаслық ойласаң,
Басқалардан үлгі алмасаң,
Өз сөзінде өзің турмасаң,
Қандай адам болғаның?!

Өзгерислер тәсир етпесе,
Саған көптің гәпи өтпесе,
Кеуіл кириң жуўса кетпесе,
Қандай адам болғаның?!

Жайлап кетсе сумлық ишинди,
Сыйламасаң үлкен-кишини,
Тоқтатпасаң жөнсіз исинди,
Қандай адам болғаның?!

12-ноябрь 1987-жыл.

БИРЕҮЛЕР БАР

Биреулер бар — кайда болса да,
Жаксылыкка кууанатуғын,
Биреулер бар — билип турса да
Жаманлыкка жубанатуғын.

Биреулер бар — биреу көринсе,
Өзи жаксы еди дейтуғын.
Биреулер бар — биреу сүринсе,
Хакқыңнан сениң дейтуғын.

Биреулер бар — әдеп-икрамнан,
Парлап жанған бахыт-ығбалы,
Биреулер бар — барлык адамнан,
Санайтуғын өзін жоқары.

Биреулер бар — көптен көрмесе,
Қушақ ашып көрисетуғын,
Биреулер бар — сырынды билсе,
Сәл нәрсеге кейисетуғын.

Биреулер бар — орның үлкейсе,
Хызметинде жууыратуғын,
Биреулер бар — хамалдан түссең,
Жер танабын кууыратуғын.

Биреулердің әжелін күтип,
Адамлар бар жүретуғын да,
Биреу кетсе ай-күни питип,
Адамлар бар күлетуғын да.

Биреулер бар — жортаға күлип,
Бахтың тайса хәз ететуғын,
Биреулер бар — жанына кирип,
Қыс күниңди жаз ететуғын.

9-ноябрь. 1987-жыл.

* * *

Оң-сол айналамызға
Анықлап биз салсак сер.
Бар екенин билемиз
Еки аяклы түлкилер.

Түлкилердей кәдимги,
Жүрмесе де жылт етип,
Қыйын-қыстау жерлерден
Кетеди олар тез өтип.

Гей уақытлары бирден ақ
Саған ғамхор болады.
Хәзиллесип, күлисип,
Кеулиңди де алады.

Әп-әнейдей көринер,
Сөзлерине қарасаң.
Бирақ алданғаныңды
Соңырақ билип каласаң.

1986-жыл.

ШАЙЫР ХАЛҚЫ...

Ислеринен жалықпас хасла,
Излегени сөздің ағласы.
Хәмме адам уйыклап қалса да,
Жанып турар түнде шырасы.

Елдің мәпи бәрха ядында,
Жаксылыққа, өмирге кумар.
Окыушысы, халқы алдында
Сезер мудар өзін қарыздар.

Анау жаздым, мынау жаздым деп,
Қатты кетпес, асып таспайды.
Жаксы нийет ойында гүлlep,
Көпшиликти алға баслайды.

Биреу оған қаслық қылса да,
Жек көрмейди сирә инсанды.
Қыйынлыққа тап кеп қалса да,
Таза тутар ар хәм хұжданды.

Йошып кетер қосық оқыса,
Көрсен оны, көрсен қай уақыт.
Жазғанлары халыққа унаса,
Санар оны ең үлкен бахыт.

Бала-шаға, дослары менен
Отырса да тыныш үйінде,
Дәуір жүгі — халқы исенген
Турар мударманың ийнинде.

Иске асса ойлап жүргени,
Кең этирап оған лалазар.
Аямайды жаман көргенин.
Ғәзеби хәм кәхәри де бар.

Жүрер мударм терең ойлар да.
Бир нәрсеси умыт қалғандай.
Питкерсе бир үлкен шығарма,
Сол күн оған мысал байрамдай.

Қызықпайды дүнья жыйнауға,
Барына ол қәнәэт қылар.
Арзыйтуғын бирақ мактауға,
Үлкен байлық — қосықтары бар.

Қосықтары жанлап удайы,
Жайылса да атағы, даңқы,
Қашан көрсен дым әпиуайы,
Басқалардан жоқ оның парқы.

Жыллар өтип, күтә санаулы
Қалғанда да оның хәр деми,
Тоқтатпас ол қосық жазыуды,
Түспегенше қолдан қәлеми.

Келешекке сүйсинип қарар,
Қартайдым деп отырып қалмас.
„Басында қыс, кеулинде бәхәр“,
Жас жигиттей жүрегі жап-жас.

3-сентябрь, 1987-жыл.

ҰАҚЫТ

Баяғыда, жас өспирим пайтымда,
Қайда ойын болса соны изледім.
Балалық шақ шауқымнан ба, алдымда
Ұақыт қалай өтип атыр, сезбедім.

Мейли, үйде, болғанда да мектепте,
Ұақыт пенен жүрер едик санаспай.
Түрлі әрман кушағында жүрсек те
Ұақыт деген өтер еді әсте-жай.

Қарап тұрсам айланама, ал хәзир,
Күн артынан күнлер өтер зымырап,
Қаруан көшип алға жылжып баратыр,
Бир әжайып түрге енген этирап.

Қос демалыс күнлер питип, тағы да,
Басланыудан жұмыс күні дүйшенби,
Қарап үлгермей ақ хеш бир жағыма,
Хә демей ақ жетип келер екшемби.

Ұақыт өтер, күн артынан күн келер,
„Шапқан аттай“ десе оны дурыс деймен.
Шынында да маған усылай көринер,
Басқаларға қалай, бирақ билмеймен.

Қыял сүрип, ойлап тұрсам, адамның
Өткен сайын гүл өмирі — дәуири, —
Айланысы яңлы дәнеде қанның,
Тағы артады екен ұақыт қәдири.

1-октябрь, 1987-жыл.

ТАШКЕНТКЕ КЕЛСЕМ

Шығыс дәруазасы, дослық қаласы,
Нурлы бостан, абаданлық дүңгәсы,
Бірден бийлеп алар йошлы намасы,
Ташкентке келсем.

Бағлар, көшелерин гезсем бир заман,
Әзийз адамларға дийдарласаман.
Ойларым толкынлап, тасады илхам,
Ташкентке келсем.

Барлық жерінде де толысқан халық,
Кушағында о не деген гөззаллық!
Үлкен өзгерістер, үлкен жаңалық,
Ташкентке келсем.

Жүрсем қай жеринде, қайсы жағында,
Таныслар гезлесер хәр бир адымда,
Дослар арттыраман бурынғыдан да,
Ташкентке келсем.

Шаршауды билмеспен уақты хошлықтан,
Мен ырза боламан миймандослықтан.
Сонша дыққат, хұрмет-иззетлер маған,
Ташкентке келсем.

Сүйген өзбек халқын, бизин Уатанды,
Көремен ақ, кара, түрли адамды.
Байрамдай сезилер маған мұдамы,
Ташкентке келсем.

Науайы сөзлери ядыма түсер,
Көз алдымда жайнар түрли елеслер.
Нағыз шын дослықтың самалы есер,
Ташкентке келсем.

Бәхәр келип жерге гилем жайғандай,
Көз тартқан көринис хайран қалғандай,
Қызлар маған гүл усынып турғандай,
Ташкентке келсем.

26-август, 1987-жыл.

ГЕЙБИРЕҮЛЕР

Еле келмей турып белгили жасқа,
Шыксам болды дейди елли-алпысқа.
Сезбес, абайламас инсан дегенге
Берилгенин күтә өмирдің қысқа.

Барлық нәрсени де айырап, аңлар,
Бирак өсек сөзди беріліп тыңлар.
Жаман көринеди оның көзине
Хұрметли, белгили, жақсы адамлар.

Көрмес қадемлерди атланған алға,
Билмес исениуді хеш қандай жанға,
Елестирмес қанша хұрмет ғамхорлық
Болып атырғанын бәрха оған да.

Өмир өзгерсе де қулпырып гүлдей,
Жүреді бәрине әхмийет бермей.
Егер ушырасса кирттай кемшилик,
Көринеди оған мысал түйедей.

Қонсы-қоба менен болмаған сазы,
Қарап тұрсаң хәмме менен аразы.
Мейли үйіндеме, ис жайындама,
Жүрер адамларға бирдей наразы.

Ол жыйналыс болса қызып кетеди,
Көпшиликке тынбай абай етеди.
Дәхмет сөзди үсти-үстине дөндирип,
Усылайынша „мәксетине жетеди“.

Көп жерлерге барып калса да жасы,
Жұмыс дегенине айланбас басы,
Сонда да өзинин ислери жөңдей,
Сирә таусылмайды оның арзасы.

29-август, 1987-жыл.

АДАМЛАР

Қыркып тасласаң да даракты түптен,
Ол көгерер тағы куяш нурынан.
Ал, адам айырыла ғойса өмиринен,
Қайтып келмеклик жок дүньяға хаслан.

Дүнья жаралғалы, дүнья болғалы,
Турар жымыңдасып көкте жулдызлар.
Тәбият ызамамы, өмир ызамамы,
Бири келип, бири кетер адамлар.

Адам бул дүньяның көрки, тулғасы,
Онда ақыл ғайрат, күдирет не деген!
Лекин, айтсам егер гәптиң ырасы,
Оған өмир күтә қысқа берилген.

Адам бири өлсе, бири тууылар,
Биринин өмирин бири жалғайды.
Бирак иске түссе отлы қураллар,
Дүньяда тиришилик деген болмайды.
Дүньяны сақлайық, әзиз адамлар!

22-август, 1987-жыл.

Косық жазыу деген ойымда
Дурысын айтсам бүгін жоқ еді.
Күтпегенде мениң қасыма,
Бірден илхам периси келді.

Гөзлеп таулар, бийік шыңларды,
Баслап кетті мени илгери.
Қубылдырып қиялларымды,
Бір әжайып маған күш берді.

Тағы гөззал болып көрінді,
Кең әтирап мениң көзіме.
Оған күтә кеулім берілді,
Ере бердим оның изине.

Өзге менен болмады исим,
Бийлеп алды ойымды қосық,
Келе ғойса илхам периси,
Кетеді екен кеуілің йошып.

3-сентябрь, 1987-жыл.

ҚАНАТЫ СЕН, ҚОСЫҚЛАРЫМНЫҢ

Көгереді жетилиседі,
Өсимликлер күннің нурынан,
Ал мен болсам,
Әдиулі Ұатан
Күш ғайратты сеннен алғанман.

Үстимизде жайнап тұрғаны,
Ұсындай бір әжайып дәуран,
Не тилесек бәржай болғаны,
Барлығы да тек сениң арқан.

Нәзеріңнен, ғамхорлығыңнан
Хешбір адам шетте қалмаған,
Хақыйқатлық, теңлік, әдиллік
Тутқан жолың — мақтаныш маған!

Көп жерінде планетаның
Байрақларың дөнген қырмызы.

Хақ нийетли барлық инсанның
Сенсең үміт, бахыт жұлдызы.

Бирінші рет шексіз космоста
Жарқырап тұр өзің салған жол.
Қай жақларға, неге созсаң да,
Барлығына сенде жеткен қол.

Ким излесе хақыйқатлықты
Тек те сеннен, сеннен табады.
Халқындағы бекем дослықты
Көрген адам хайран қалады.

Илим күші, техника күші
Жумсалмақта абаданлыққа,
Палдан татлы түрлі жемиси,
Мегзейсең бір мийуели бағқа.

Ығбал-бахты хәрбір адамның,
Тынышлықтың бекем тиреги.
Биз жасаған планетаның
Сен орайы, сенсең жүреги.

Қыял сүріп ойланғанымда,
Илхамшысы жүрек тарымның,
Қай жақларда. болсамда кайда
Қанаты сен қосықтарымының.

август, 1987-жыл.

* *

Таулар басы қарлы болмаса,
Таспас еді шәшме булақлар.
Қуяш көкте күліп турмаса,
Келмес еді гөззаллық — бәхәр.

Қонар гүлі, бағлар болмаса,
Бұлбиллер де сайрамас еді.
Нурлы бостан таңлар болмаса,
Кең әтирап жайнамас еді.

Қос қанаты болмағанында,
Қуслар сирә ушалмас еді.

Көтерилип бийик аспанға,
Көктиң жүзин кушалмас еди.

Қуслар киби дослар мениң де
Қосығымның қос қанаты бар.
Иош тастырып мұдам кеулімде,
Мәнзилдерден мәнзилге баслар,

август, 1987-жыл.

ДОСЛАР КЕЛСЕ

Кулпы дөнген, кең егислик бостанымыз,
Кеуліміздей ашық бизиң аспанымыз.
Кууанамыз, шадланамыз тасып жүреклер
Келсе егер үлкемізге досларымыз.

Үлкеміздин хәмме жерге жайылған аты,
Бийиклерге пәрүаз еткен ушқыр қанаты.
Бир әжайып нурлы дияр, гүлистан етті
Халқымыздың мийнети хәм пәк мухаббаты.

„Ақ алтын“ хәм „Сары алтын“ көзинди тартар,
Кубласында минәрланған таулары да бар.
Және гөззал түрге енген Нөкис қаласы,
Көриу үшін үлкемізди келиңиз дослар.

Кең қушағын ашар сизге әжайып дәуран,
Келиң дослар, келиң дослар етейик сайран.
Мейли бәхәр, мейли жазда, қашан болса да,
Дослар келсе үйімізде зауықлы байрам.

Октябрь, 1984-жыл.

ҚАРА ТЕҢИЗ

Кометаға минип бизлер,
Шықтық бир күн саяхатқа,
Умытылмас сол бир гезлер,
Түсер хәзир бәри ядқа.

Күн қуяшлы болған менен,
Теңиз толқып турар еди.

Сонда да теплоход кем-кем,
Алға тезден барар еди.

Бир қапталда ушан теңиз,
Бир қапталда жасыл жаға,
Бул әжайып көриниске,
Қарадық биз кумарлана.

Келди узақ айдынлардаң,
Толқынларды толқын кууып,
Сонда қыял шарықлады,
Ой арғынан ойлар тууып.

1982-жыл.

ЫШҚЫ

Ышқы деген қызды көриуден,
Күйіп-писип өртениу емес.
Ышқы деген қызларға бирден,
Сүймесе де берилиу емес.

Ышқы деген — қызлар изинен,
Куры босқа жууыруу емес.
Сырын билмей оның өзинен,
Жүрегинди сууыруу емес.

Ышқы деген — адамдағы ол
Ең қадирли, ең бахасыз зат.
Ышқы деген — гүллейтуғын ол,
Сүйгениңе болған мухаббат.

Ышқы деген — сүйіп жақсыны,
Рәхәтлениу хәм де йошланыу.
Ышқы деген — жақты дұньяны
Сулыу гөззал түрінде таныу.

Булбил гүлден зауықланбаса,
Жазғы кеште йошып сайрамас.
Жүректе пәк ышқы болмаса,
Жасаудың да кереги болмас.

1985-жыл.

Базбиреулер сөз етер мени,
Қыз қақында жазар еле деп.
Базбиреулер көргенде мени,
Күлип қояр „Жөкең бәле“ деп.

Билесіз бе әзиз досларым,
Шайырлардың жүрегін, сырын.
Қызлар ушын аямас барын,
Жазылса да дастанлар бурын.

Шайыр халқы гөззаллық десе,
Йошып кетер, шаршамас, талмас.
Өмиринің жазы өтсе де,
Қыз қақында жазбай туралмас.

Өзгерсе де ренки түрі,
Көбейсе де шашларында ақ,
Көз алдында өмір гүллери,
Зауық берер оған хәмме уақ.

Жүзлерінде әжим көбейип,
Қалмаса да жаслықтан нышан,
Кеуілінде турар күн күлип,
Қартайыуды билмес хешқашан.

Өркеш-өркеш асқар тауларда
Булақлардан шапшығандай суу,
Айтсам шынын қызлар қақында
Мүмкін емес жазып тауысуу.

Кууанышлар, өсип-өніулер
Әкелгендей хәр атқан таным,
Қызлар менен сәнли хәмме жер,
Қызлар мениң тасқын илхамым.

Көп жазды деп қызлар қақында
О досларым таңлауға хасла.
Гөззаллықты өзін хаслында
Көрмедім мен қызлардан басқа.

Келсе ойымды анық билгиңиз,
Сөзлеріме достым кулақ сал,

Қызларды мен сүйемен. шексіз,
Гүл өмірди сүйгендей мысал.

Қайда жүрсе, қызлар бар жерде
Арта түсер жүрек дослығы.
Сулулықты берген өмірге,
Қызлар ғой ол дүнья жаслығы.

Мәртебе дер бурыннан халық,
Жаксыларды көргеннің өзі.
Қандай жақсы жүзінге анық,
Түскен уақта қызлардың көзі.

Қызлар мениң қиялларымның
Қарлығашы, қанатлы қусы.
Қызлар мениң әрманларымның,
Жүрегімнің ғайры нағысы.

3-ноябрь, 1985-жыл.

КҮТІҮ

Мениң бир қатар өскен,
Достым бар абырайлы.
Күтеди қайтса истен,
Бир қызды дым шырайлы.

Пайда жоқ күткен менен,
Табылмас уәдеден қыз.
Себебин ойлап көрсем,
Қыз оған алыс жулдыз.

Сонда да күте берер,
Күтіуден жалықпайды.
Ойлары әлуан дөнер,
Қыялы шарықлайды.

Асығып тез үйіне
Қайтыуды макул көрмес.
Күткені келмесе де,
Сирә дә өкпелемес.

Усылай гей күнлери
Өтсе де бираз ўақыт,
Дейди ол: — Күтиў оны,
Мен ушын үлкен бахыт!

3-ноябрь, 1987-жыл.

СЕННЕН БАСКА

Бүлбил ашық болғандай бағда гүлге,
Өзин орнап қалғансаң кеўилиме,
Сайран етип жүрсем де қайсы жерде,
Көринбейди көзіме сеннен басқа,

Бийлесе де ойымды түрлі сазлар,
Доланса да алдымда сәруи назлар,
Шақырса да өзине шоқ жұлдызлар.
Көринбейди көзіме сеннен басқа.

Карасам әтирапка таў басында,
Гезсем де үлкемнің кең даласында,
Жүрсем де жасыл бағлар арасында,
Көринбейди көзіме сеннен басқа.

Шалқыса да кеўилим куўаныштан,
Жыр булағы ақса да тасқын йоштан,
Басқа ҳаққында жазсам да қосық, дәстан,
Көринбейди көзіме сеннен басқа.

1984-жыл.

ЕСЛЕЎ

Жаслықта саған жаным шын берилип,
Кеўлимди барынша мен ашып едим.
Алдында жүрмесемде көп көринип,
Өзиңе ҳақыйқаттан ашық едим.

Негедур ебин таўып ушырасканда,
Бир жуўап ала алмадым сөзлериңнен.
Алып ушқан қыялың жаслықтан ба?
Сырымды аңламадың көзлерімнен.

Көз тартқан гүл шырайың, сымбат көркиң,
Ақылдан қатарыңнан едиң алда.
Не пайда қулағымда гүмис күлкің,
Барлығы дым алыста, ізде қалды.

Тып-тыныш бизлер жүзген айдын көллер,
Тырналар жыллы жаққа ушып кеткен.
Көз тартпас бағда ашылған таза гүллер,
Жаз айы әлде қашан өтип кеткен.

Таўлардан саға алған шәшме булақ,
Түскендей өзлериңнің гүлзарына,
Өмирдің машкаласы, кеттик тарап,
Жетистик биз де жоллар гүзарына...

Көрген хәм билгенлерден өмирінде,
Кетсе де көп нәрселер умыт болып,
Пәк ышқы, шын муҳаббат уксап гүлге,
Турады екен ядында бәри толық.

Иштеги айтылмаған сырларымды,
Қағазға түсирсем де күтә кешлеў,
Қызықлы хәм ашықлық жылларыңды,
Сүйиклим, жағымлы екен гейде еслеў

25-август, 1986-жыл

* * *

Жаңа ғана жигит болған гезимде,
Бөленгенмен бир әжайып сезимге.
Жасырмастан айтсам ҳәзир сырымды,
Тартыншақлық басым еди өзимде.

Жайнағандай жерлер бәхәр гүлинен,
Қыз көп еди зыят бири-биринен.
Басқа емес, тек те ишим биледи
Шын берилип сүйип қалдым бирин мен.

Ушырасып, бирге ойнап күлиппиз,
Мәниссиз тек шапкыласып жүриппиз.
Бир-бирейди иштен жақсы көрсек те,
Ашықлықтың сырын қайдан билиппиз.

Жанып турған гәўхәр киби көз нуры,
Сүйген қызым сулыў еди оғыры.
Шайқатылған қараталдың түбинде,
Ушырасып тарар едик кеш куры.

Оны жақсы көрген менен ишимнен,
Ашылысып сөйлеспеппен сонда мен.
Айтады деп сүйгенлигин купья,
Қыз көп нәрсе күткен екен өзимнен.

Екеўмиз де едик сонда жас ғана,
Уқып та аз жүрек сырын ашпаға.
Ойларынан шықпадым ба, ким билсин,
Қыз бир күни кетип қалды басқаға.

Болғанлықтан қыз оғада көрикли,
Көп жигитлер оны жақсы көрипти.
Сүймейди деп мени айтқан сыртымнан,
Қыз бийшара шугыл сөзге ерипти.

Көргенимде кетип қалған қыз изин,
Жап бойында көп отырдым бир өзим.
Өз бахтыма өзим кесент бериппен,
Иске түспей мениң аўыр минезим.

Жыллар өтти, көкиреклер басылды,
Кеўил жаңа сүйгенине косылды.
Жыллар өтти тырналардай дизилип,
Бир күнлери болып қалыппыз жасуллы.

Нәзер салсам жүрип өткен изиме,
Келип қалған өмиримнің гүзи де.
Өз-өзимнен гейде ҳайран қаламан,
Ақ көкирек, сада жаслық гезиме.

Сол мәўритлер көз алдымда турады,
Жүрегим де қатты-қатты урады.
Ал жазбақшы болсам ышқы қосығын,
Кеўлим еле оннан илхамланады.

1987-жыл.

БАЛАЛЫҚ КҮНЛЕРИМДЕ

(Дүркин)

Қаўын...

Алыстағы Ақтоғында
Болса да дайымның үйи,
Өзи қалеген ўақтында
Келип турар еди жийи.

Алдына жуўырып шығып,
Оған сәлем бергенимде,
Куўанар еди кеўли толып,
Дайым мени көргенинде.

Қушақлап баўырына басып
Бетлеримнен сүйер еди,
Хәр сапары бир базарлық
Маған алып келер еди.

Сол гезлери ел басында
Болсада аўырлық қандай,
Бизиң аўыл оған бәрха,
Сезилди өз аўылындай.

Болды оған бизиң үйде
Мысалы тап өз үйиндей,
Қалар еди хәр келгенде
Ўақыттың өткенин билмей.

Анам базда айтар еди:
— Дайың жыраў болған бурын...
Бийлесе де бул сөз мени,
Байқамадым бундай сырын.

Күлдирип бизлерди гейде,
Кеўли оның болса да шок,
Қобыз алып үйде, бир де
Жырлағанын көргеним жоқ.

Биле алмадым дайым неге
Не ушын? Я не себептен?

Танылса да көп жерлерге,
Жыраушылықты қойып кеткен.

Араласып көп ислерге,
Дайым үйде бола берди,
Қуяш нуры жайнап көкте,
Сәнлендирди кем-кем жерди.

Топар-топар үйрек ғазлар
Хәржақлардан келди көлге,
Уя салды түрлі қуслар,
Шоқ-шоқ өскен тереклерге.

Тонлар ерип жаплардағы
Суулар барып қуйды ларға,
Өпепектің шақырғаны
Еситилди қулақларға.

Бир күни дайым ағам менен
Шайын ишип болып ерте,
Беллерін ийніне салып,
Жүріп кетті сол лар бетке.

— Сизлер қайда барасыз? деп
Еребердим излерінен,
Дайым иркіп мени еплеп
Деди: — етпе қыңырлық сен!

Боздан анау қарық жарып,
Қауын егип келемиз биз,
Хә демей ақ оған барып,
Хәз етип қауынын жейсиз.

Ағам менен дайым усылай,
Бир-еки күн барды бозға,
Жұмыслары болып бәржай,
Оннан соң дем алды азлап.

Отырғанда үйде кеште
Гәп қозғалды ислерінен,
Деди ағам: — Быйыл ерте.
Қауын ектик жақсы жерден.

Боз дегенің өнімге бай,
Жердің күшли, ең тәуири,
Еткен мийнетіңе қарай
Болады оның хәр қауыны,

Басқалардың қолларына
Қарамасын балларым — деп,
Ертели-кеш тынбай хасла,
Жүргеніміз сол ентелеп...

Ағамның бул сөзлерінен
Қыйыншылық байқалса да,
Қуанышы ислерінен
Сезилер еді оның сонда.

Ертеңіне азан менен
Дайым қайтты үй бетіне,
Ырза болды ағам оның
Еткен қалыс хызметін.

* * *

Бес-алты күн өткеннен соң,
Ағам менен бозға келдим.
Қатар-қатар егилген сол,
Шанақлардың бәрін көрдим.

Кишигірім салмалардай,
Қарықлары терең екен,
— Неге терең қазылған деп,
Сорау бердим ағама мен.

Ағам айтты: — Қауын деген
Жерді таңлайтуғын дақыл,
Соның ушын қарығыда,
Терең болғанлығы мақул,

Сийрек қойып хәр бир нәлди,
Тәрбиясын берсең толық,
Қууантып мийнетің сени,
Зүрәәти болар болық.

Бундай жердің қауынының
Мазасына сөз жетпейди,

Еккен хәм де тиккенлерге
Жегенлер рахмет, дейди.

Не сорасам усылайынша
Толык жууап берер ағам,
Гей жеринде деп „Хә, аўа“,
Оның сөзин макуллайман.

Қарап турсам шанақларға,
Биреуинде көгерген көп,
Биринде көринсе зорға,
Баз биринде ҳеш нәрсе жоқ.

Гей шанақ сыртында жатқан
Шопақларды ағам көрди.
— Мынаң қара қалдырмастан,
Шуқымай жеп кеткен деди.

Шуқымайдың не екенин
Билмей ойға батып турсам,
Сол бир маклуқ ҳаққын да да.
Айтып берди ағам маған.

Ағам сонда қауынлардың
Қалың көгергенин бирлеп,
Шуқымай жеп кеткенлердің.
Барлығында шықты сеплеп.

* *

Өтти күнлер, изли-изинен,
Ағам екеўмиз бирге, —
Қолымызда бел хәм кетпен,
Келдик қауын еккен жерге.

Қарықлардың бойларында
Бул сапары басқаша түр,
Жаўдырасып шанақларда
Нәллер толық көгерип тур.

Хәр шанақта бир түп нәлден.
Қалдырды да ағам сонда,
Уақытты ҳеш өткерместен,
Кетпенледі бир заманда.

Барып жақын жердеги сол
Атыз бетке ашты жапты,
Келип турған жаптағы мол
Қарықларға суўлар ақты.

Хәр бир пәлек, хәр бир түптин
Жеткерди ағам тәрбиясын,
Қауын десе оның пүткил
Ықлас-зейни еди басым.

Бир күни кеште қауын беттен
Келседе ол шаршаңқырап,
Қауынлар болғанын үлкен
Айтты маған сорамай-ақ.

* *

Пәсейип ыссылық кем-кем,
Жаз ортасы болған еди.
Арпа, жазлық ерте егилген
Тегис писип қалған еди.

Күндиз қуяш жарқыраған,
Ай жулдызлы, түнлер жақты,
Қауынның да писетуғын
Жақынлаған еди ўақты.

Усындай бир жақсы гезде
Үйге және келди дайым,
Бир жасарып қалар еди
Бизлерди ол көрген сайын.

Бул сапары базарлыққа
Маған шаққы әкелипти,
Бул күтә әжайып саўға
Қуўандырған еди мени.

— Шаққы деген жақсы нәрсе,
Саған керек болып қалар,
Шеп болмайды барып көрсе,
Қауының да пискен шығар.

Сөзлерине дайымның бул
Дурыс деп жууап бермесемде,

Бул кисиге қоллары гүл,
Хұрмет шексиз еди менде.

Тәрбиясы, ўақты болып
Қауынымыз пискен екен.
Бозға барып ағам оны
Көрип келди дайым менен.

Ағам үйге келиўден ак
Бизлерге ол былай деди:
— Писипти қауынлар, бирақ,
Бақпаса болмайды енди.

Бизиң үйимизде сонда
Болса да онлаған адам,
Қауын бағыў ең соңында
Жүклени атам хәм маған.

Үйимиздиң тәртибине
Мойынсындық, бизлер көндик.
Тап сол күнниң ертеңине
Қауынның басына келдик.

Бизлердиң сол изимизше
Ағам менен апам келди,
Әкелип қауыннан бизге,
Пискенинен жарып берди.

Қауынымыздың биринши ирет
Бизлер сонда дәмин таттық.
Еки қолын жайып атам,
Еккенлерге алғыс айтты.

„Боз жердиң қауыны балам,
Мазалы болады“, деген
Сөзлерди сол ағам айтқан
Ядка алып отырдым мен.

Тыныш ғана хәмме жери,
Болған менен бул әтирап,
Көрмейтуғын хеш нәрсени,
Көзли еди атам бирақ.

Көрмесе де көзи оның,
Ол ҳаққында айтпас еди,
Басқаларға шағып муның,
Сирә да мунаймас еди.

Ол көзли болғалы берли,
Өткен екен талай жыллар,
Қалып қойған орынланбай,
Ойға алған көп әрманлар.

Бирақ ағам әкемди сол
„Енди өзим бағаман деп“,
Мийнет еткен жаслайынан,
Оннан алғыс аламан деп.

Талап етип Қыпшақ пенен
Маңғытка да барып келген.
Үйине Кегейли беттен
Азғана дән алып келген.

Қушақ ашып нурлы танға,
Қутлықлаған шын кеўилден,
Колхозласыў басланғанда
Бас болып колхозға кирген.

Үйиниң де, колхоздың да
Жумысларын қалдырмаған,
Жаналықлар айналада
Оған заўық бағышлаған.

Күш қосып халық гүресине,
Тынбай дыйханшылық еткен,
Мийнетиниң жемисине
Кем-кем оның қолы жеткен.

Биз бағып атырған қауын
Табысының бири еди,
Маржан терден суўғарылған,
Мийнетиниң гүли еди,

Болмаса да қолымыз да
Бизиң сонда қуралымыз,
Түнде сағал улыса да,
Хеш нәрседен қорықпадық биз.

Гейде атам түн жарпында
Орынынан қозғалады,
Көрингендей биреу алда
„Хә кимсең, хә“! деп қояды.

Түнде көкте жүзгенде ай,
Этирапқа нәзер салдық.
Қауынның хакыйқат усылай,
Шын бағманы болып алдық.

* * *

Сайлап жердің жақсысынан,
Сонда бизлерден де басқа,
Бар еди бир нәшше адам
Келип қауын еккен бозға.

Бир күн түнде жакын жерден
Еситилди үлкен шауқым,
Бизлер сонда оның бирден
Биле алмай турдық парқын.

Болған усы ўақыяны
Ертецине хәмме билди,
Қандай нәрсе, не болғаны
Бизлерге де еситилди.

Өзимиздин аўылымызда
Үлкен жигит болып қалған,
Бар еди бир еки бала
Атлары Бекнияз, Палўан.

Кимнің қауыны пискенлигин,
Олар аңлып жүрген екен,
Саршаның атызына сол түн —
Урлыққа олар келген екен.

Қарап қауын түплерине,
Өзлери урғандай кетпен,
Бурында бир рет келип
Көтергенин алып кеткен.

„Хә, және бир келерсең“ деп,
Ийеси аңлып жүрген екен,

Балалардың сол күни ақ,
Қыялларын билген екен.

Қарықтың ишинде жатып,
Урыларды анық көрген.
Иниси жәрдемге келип,
Екеўин де ғып еттирген.

Ийеси оның Сарша деген
Адам еди дым айбатлы,
Қай ўақытта, қашан көрсең,
Жүрер еди модам атлы.

Арқан менен екеўин де
Терекке байлапты мыклап,
Жатқан олар ыңырсынып,
Таң атқанша зорға шыдап.

Түни менен шыбын шағып,
Екеўин де келистирген,
Урмаса да Сарша усылай
Олардың сазайын берген.

Ата-анасы балалардың
Бул ислерге таң қалыпты,
Келип аўыл адамлары
Зорға оларды кутқарыпты.

Ашыўланбай жай паракат,
Былай деген Сарша сонда:
— Урлық ислеў деген уят,
Бермеспе едим сорағанда.

Ал мен болсам ол хакқында
Ой жуўырым көп нәрсеге,
Илаж етпес едик сирә,
Бизге урлыққа келгенин де.

Тек те атамның гейде түнде
Болмаса „Хә, кет“ „Хә“ дегени,
Жок еди ғой хеш кимнің де
Бизден қорқатуғын жери.

* * *

Қауын жеуге гейде бизге
Түрлі адам келер еді,
Мейли ол болса да өзге,
Қауын жарып берер едік.

Таныс емес биреу келип,
Бір күні дәпинди маған,
Жаксы пискенлигин билип,
— Әкел! — деди — Қауыннан!

Әкеліуге үлгере алмай,
Турсам ол атызға түсті,
Маған сирә кулақ салмай,
Бир-еки қауынды үзді.

Аңлап биреу келгенлигин,
— Хә ким өзи? деди атам,
Айттым оған — үзип атыр,
Қауынды мына бір адам.

Отырып сол қауын қоста,
Атам қатты қәхәрленді:
— Шақыр тез қасына бар да,
Ол не қылған адам еді!

Күйип-писип өз-өзинен:
— Қайда сол бир найсап, деди,
Егер қашса қуу изинен,
Қолыма бир услат! деди.

Буны еситип жаңағы адам,
Шықты атыздан сууырылып,
Жүрди әсте бизлер бетке,
Азғаңа ойланып турып.

Қашыуға да таяр еді,
Бола ғойса егер ітаса,
Атам болса сыртқа шықты
Қолында бар сырлы қаса.

Көзлі хәм де ақ сақаллы
Атамды ол анық көрді,

Куры қарап тура бермей,
Жақынлап қасына келди.

Оннан кеули қалған яңлы,
Сәлемин алмады атам,
Не қыларын билмей қалды,
Албырап жаңағы адам.

Сорады атам оннан бирден:
— Ким дегеннің баласысан?
Киятырсаң қайсы жерден,
Қай жакларға баратырсаң?

Атамның бул сорауына
Жигит жууап қайтармады,
Анық әкесинің атын
Қыйпалақлап айта алмады.

Жигиттің сол сөйлей алмай,
Қысынғанын атам билди,
Аздан кейін „Ой балам ай...“
Деди де мырс етип күлди.

Қарап жигит алды артына,
— Кетейін мен дегенде ол,
Жарып бердик тойғанынша,
Өзи үзген қауыннан сол.

* * *

Гейде қарықларға түсіп,
Аралап мен жүрер едим,
Жатырған сол диңкийисип
Қауынларды көрер едим.

Секерпараның сарғайғаны,
Жийде жапырақтың түрі,
Әлектенің қол жайғаны,
Қызықтырар еді мени.

Жамбылшаның хош ийиси,
Зейинимди ашар еді.
Ағам оны үзип берсе,
Кеулим толып, тасар еді.

Атыздағы қауындарды
Сирә жөнсіз үзбес едим,
Атамның айтқанын іслеп,
Хеш затты бүлдирмес едим.

Хәр хәптениң шемби күни
Кешке қарай келип ағам,
Қауындарды үзер еди
Өзи көрип хәм таңлаған.

Келиўден ақ ағам сонда
Қасында мен жүрер едим.
„Жәрдемлес“ деп айтпаса да,
Оған көмек берер едим.

Үзилген сол қауындарға
Ол қызығып қарар еди,
Ертеңине арба менен
Қалаға апарар еди.

Бизің қауын жегенлердің
Аўзына татыған екен,
Тағы сатып алыў ушын
Олар қуштар болған екен.

Хәр сапары алғыс айтқан,
Қауынымызды жеген қисы,
Ағамды усылай көп қуўантқан,
Мийнетилиң нәтийжеси.

Көп узамай бир күнлери,
Қауынымыз болды ада,
Бирақ оның пәлеклери,
Тап-таза еди сонда да.

Суўы да мол, өзи боздан,
Жақсы болғанлықтан жери,
Пәлек ушларына салған,
Көп еди оның түйнеклери.

Таслап кетпей ағам оны,
Берди Узақ, Рәмбергеге,

Бизлер болсақ ўазыйпаны,
Бәржай етип келдик үйге.

* * *

Сарғыш тартып жапырақлары,
Аўылымызда басланды гүз,
Қәдимгидей хәр күн сайын,
Қатнадық мектепке биз

Дайым мениң көптен бери,
Болмаса да үйде, аўылда,
Кейинги ирет сол келгенде,
Еккен екен гүз қауын да.

Хәр күн сайын мектебиме,
Кетеримде анам көрип,
Азғана нан менен бирге,
Жиберер еди қауын берип.

Жол бойына бүкке барып,
Жасырып оны қалыңлыққа,
Жарар едик таўып алып,
Мектептен биз қайтқан ўақта.

Оқыўдан бос ўақытта мен,
Қауынның басына бардым,
Гей күнлери атам менен,
Қауын қосқа қонып қалдым.

Ғаррылық басса да атам,
Ол хакқында ойланбады,
Қауын бағыў хәм қорыўдан
Зерикпеди, қыйланбады.

Кеўли ерип балаларға,
Оларды да сыйлар еди,
Мудам барлық адамларға,
Тек жақсылық ойлар еди.

Көзи оның көрмесе де,
Билди бәрха жүрер жолын,
Аянбады, керек жерде,
Созды бизлерге жәрдем қолын,

Айтар еди: — Қауын егиў
Сауап ҳам де қайырлы ис,
Керек оның паркын билиў,
Қауын деген жақсы жемис.

Ким ҳақыйқат мийнет етсе,
Жерден не керегин алар,
Қауынды ол ким ексе де,
Несийбеси артык болар.

„... Еккен ҳам де тиккенлерге
Рахмет“ деген сөзди,
Атам бәрха айтар еди
Мудам қауын жеген гезде.

ЖЕҢИС КҮНИ.

Суўык кетип, күн жылып,
Көгис дөнген ўакта таллар,
Дүбелей даўыллар тынып,
Еситилди шадлы хабар.

Шәўкилдесип жүреклери,
„Жеңис“, „жеңис“ деди ҳамме.
Орынланып тилеклери,
Жүзлери жайнады ҳамде.

„Жаксылық болыпты эне,
Еситиңизбе, балларым ай“
Деп атам шақырды мени,
Куўаныштан үйге сыймай.

Ҳәм де әсте деди былай:
— Бүлиндигой елдиң бәри,
Қойсын ба жаўызды куртпай,
Жазықсыз жанлардың қаны...

Еситилди узамай сөз:
— Кеткенлер княтыр! — деген.
Тикти ҳамме жолларға көз,
Кеўиллер толқыды әбден.

Улларына кушақ ашып.
Куўанысты ата-аналар,

Бул хабардан кеўли тасып,
Үйме-үй жуўырды баллар.

Булытлар кетип, қуяш күлди,
Түнлерде жайнады жулдыз.
Бир өзгеше түрге енди,
Бизиң де бул аўылымыз.

Бир күни түс болған гезде
Жумамураттың үй бетинен,
Келди биреў қарап бизге,
Ҳаплығып сөйледи бирден:

— Бир машина тоқтап еди,
Бизиң үйдиң қапталында,
Пилоткалы, сур шинелли
Түсти оннан Бегдулла аға...

Күтилмеген бул хабарға
Ҳәмме тыныш кулак салды,
Буны еситкен Сейдулла аға,
Не ислерин билмей қалды.

Көптен бери инисинен
Хат күтип ол жүрген еди,
Бирақ оны түслеринде
Талай ирет көрген еди.

„Қалай, қәйтип княтыр“ деп,
Сорамаса да Сейдулла аға,
„Бир аяғы жоқ екен“ деп,
Айтып қойды бирақ, бала.

Сонда да жүзлери жайнап,
Деди — оны көрсек болды,
Болсадағы дуп-думалақ,
Үйге тири келсе болды.

Сөйтти де ол иркилместен,
Жуўырды жол бетке қарай,
Қара көлде ийретилген
Сокпақта жығылды талай.

Шубырысты жолға таман
Ауылдағы адам барлық.
Камыслықлар арасынан
Бизлер де тез жетіп бардық.

Баланың сол айтқанындай,
Қос балдақты, әсте ғана,
Ауыл бетке қарай-қарай,
Киятыр екен Бегдулла аға.

Үлкен киши, хәмме тез ақ,
Келди оның хәр жағынан,
Жаздырылмай турды көп ұак,
Ағасының қушағынан.

Кемпир-ғарры, жас балама,
Бәри менен көристи ол.
Тартып бизди қушағына,
Куұанышын бөлисти ол.

Әжағасын гей бир бала,
Перзентлерин ата-аналар,
Сорап атыр... Бегдулла аға
Дейди: — Олар да келип қалар.

Буннан кейин көп узамай,
Мәмбеткерим аға келди.
Урыс ұақыясын талай,
Бизлерге ол айтып берди.

Отырғанда сауашлардан
Көрген-билгенлерин айтып,
Орденлери жарқыраған
Турар еди көзди тартып.

Мәмбеткерим, Бегдулла аға
Жаслары тең курдас еди.
Бири менен, бири бәрхә,
Хәзилкеш хәм сырлас еди.

Мугаллим еди екеуи де
Фронтқа кетпестен бұрын,
Көп узамай мектептерде
Ийеледи олар орнын.

Екеуиниң батырлығын
Ол гезлери сезбесекте,
Ұақыт жылжып өткен сайын
Анық бола берди бизге.

Ұатан ушын оттан, суудан
Шегинбепти хасла кейин.
Волга дәрья бойларынан
Барыпты Берлинге дейин:

Боздағы ауылдан кеткен
еки бирдей туұысканның,
Келгенлиги изли-изинен,
Куұантты хәммениң жанын.

Сизге оларды таныстырсам:
Әуезбай, Жаксымбай еди.
Екеуи де қатарынан
Саз шертиуге уста еди.

Фронтқа кетпестен бұрын,
Екеуи сол жарыспакка
Шерткен дуұтарының сести
Адамлардың кулағында.

Куұанды олар кушақ ашып,
Үйине барғанда бизлер.
Ауылдағы көп жаңалық,
Хәр жақтан айтылды сөзлер.

Әуезбай аға бир сауашта
жараланған екен қолдан.
Шертилмеди сол ушын да
Дуұтар сол илиули турған.

Жаксымбай аға гүрриң етти
көргенлигин көп қаланы,
катнасканын сол кейинги,
Айтты мына ұақыяны,

— Кара теңиз бойларынан
Шығыс бетке биз алдық жол.
Өттик бийик хәм ойлардан,
Изде қалды Севастополь.

Таўлар баўры ала түтин,
От ишинде Сапун гора.¹
Көп жайлар бүлинген пүтин,
Қорқынышлы ҳәр бир жыра.

Қанасына сыймағандай,
Қара теңиз шуўылдайды,
Бийик минәр, Бахшасарай,
Көз ушында булдырайды.

Атыспалар адым жерде,
Баратырмыз куўып жаўды,
Билдирместен бир гезлерде,
Душпан ийелепти таўды.

Өткерип бизлерди алға,
Оқ жаўдырды таў басынан,
Биразлары сай ҳәм жылға
Шыкты бүклер арасынан.

Атсақға биз оқ боратып,
Қан менен боялды жерлер,
Мәртлик пенен қайтпай турып,
Қаза тапты көп жигитлер.

Онлаған досларым менен
Ал мен зорға аман қалдым.
Бирақта бөлимнен тийген,
оқтан қатты жараландым.

Сол ўақытта Ялта беттен
Ләрзеге келтирип жерди.
Биздеги аўхалды билген,
Жигитлер жәрдемге келди.

Ай-Петрий жолларынан,
Неше Таўды кесип өгтик,
Көп узамай душпанлардан,
Қырымды биз азат еттик.

¹. Сапун гора—Сапун таўы.

Тыңлап бизлер отырғанда,
Жақсымбай ағаның сөзин,
Болдык нағыз сол ўақытта,
Көргендей Қырымның өзин.

УЛЛАРЫН КҮТКЕН АНАЛАР

Гейбир үйде улларынан
Ҳешқандай болмады хабар.
Көз айырмай жолларынан,
Улын күтти ата-аналар.

Ҳәўлирип жүреги толқып,
Зульфия ана да сонда,
Түслерин жақсыға жорып,
Турды ҳәр күн ерте таңда.

Алыста биреў қараўйтса,
Мегзетти Ыббиге оны.
Қуслар ушып киятырса,
Куўанды болғандай жолы.

Ҳешким менен болмай иси,
Күте берди улын бәрхә,
Баласының түри-түси
Турды мудар көз алдында.

Сағыныш, күтиўден сирә
Жалығыўды билмеди ол.
Кешиксе де Ыбби аға,
Үмитин ҳеш үзбеди ол.

Халықназардың аўылында
Эзий апа деген болды,
Меҳрибан дым адамларға,
Ана еди ашық коллы.

Күтә шебер, адамларға
Түрли кийим тигер еди.
Еле оқыўшы, жас болсам да,
Мени де ол билер еди.

Баласы Шыразға ерип,
Үйине көп барғаным бар.

Бирдейине жаксы көрүп,
Оннан тәлим алганым бар.

Тәрбияшы муғаллимим,
Шайыр еди Шыраз аға,
Күтә ықлас қойған едим
Оның хәрбир сабағына.

Әзий апа бир күн кеште
Үйде жалғыз отырғанда,
Әйнектен, хабарсыз хеш те
Көринди Байнияз аға.

Шыраз бенен бирге ол да
Армияға кеткен еди,
Әзий ана тап оны да
Баласындай күткен еди.

Байнияз ағаның келгенине
Ана дым куўанып қалды.
Деди күлип өз-өзине
— Келди балларымның алды ...

Өгтти бәхәр, өгтти қыслар
Жыл артынан жыллар келди,
Болмаса да хешбир хабар,
Ұлын ана күте берди.

ЖУМАБАЙ АҒА

Урыс сол қайнаған ұақыт,
Ауылларда қыйын жағдай.
Түрлі-түрлі себеп тауып,
Мектепке биз жүрдик бармай.

Күнделикли атыздағы
Қатнастым жумысларға.
Ауылымыздың сыртындағы
Бардым гейде қазыұларға.

Үйлеринде баласы жок,
Аналарға жәрдем бердим.
Айтпаса да өзим қәлеп,
Ағамның орнында жүрдим.

Күни менен пахта терсек,
Гейде түнде салы ордык.
Колхозға болғандай билек,
Жумыста табанда турдык,

Усылай биз жүргенимизде
Өтипти тез әдеуір күн.
Күтә хайран болып бизге,
Жумабай аға келди бир күн.

Кирип ол үйлерге әстен,
Жолықты ата-аналарға.
Оқыудан көп қалып жүрген,
Ушырасты балаларға.

— Жумысым көп, мектепке мен
Баралмайман, — деди Жумат.
Үндеместен қарап төмен,
Турды карап Қошмурат.

Ал мен болсам мектебиме
Барыұды дым жаксы көрдим.
Исениң, муғаллим ертең
Оқыұға бараман, — дедим,

Сол ұақта Жумабай аға
Күлимледи маған карап.
Деди баска балаларға:
— Соң пушайман жейсиз бирақ ...

Өте берди күнлер әстә,
Оқыұды мен даұам еттим.
Оқып гилең „4“ хәм „5“ ке
Класстан класқа өттим.

Жумат хәм де Қошмуратлар
Сол қалыстан қала берди.
Пайдасы не өгтти жыллар,
Өкинеди олар енди.

Жумабай ағаның сонда
Ауылымызға сол келгени,
Ядымнан шықпайды бәрхә
Илгери баслады мени.

Айтқан оның көп сөзлери
Көрсеткендей маған жолды,
Оқыұымды сол гезлери
Қалдырмауға себеп болды.

Сонда оқыуға бармағанда
Хеш билим алалмас едим.
Оқыйалмай қалғанымда,
Шайыр да болалмас едим.

СЕЙТМУРАТ ЕТИКШИ

Жас өспирим гезлерімде
Күтә жақсы көрген мени,
Умыта алмайман хеш те
Сейтмурат етикшини.

Сол бизиң аўылдан шықпай,
Хәмме ўақыт жүрер еди,
Адамларға хеш жалықпай,
Етик тигип берер еди.

Гезек пенен бирим-бирим,
Жүрди ол үйлерге қонып,
Ислең түрли хызметлерин,
Турды бир адамы болып.

Жүрер еди көрсек қашан
Мудамы хош етип ўақтың,
Сезер еди бизиң аўылдан
Тапкандай өзиниң бахтын.

Қай ўақытта, қайдан келген?
Қайсы аўылдан, қайсы жерлик?
Мейли киши, мейли үлкен,
Ол жағын биз билмес едик.

Биреўлерге ини болса,
Биреўлерге аға еди.
Орта жасларға барса да,
Бала менен бала еди.

Қыйыншылық, ушырасса да,
Жүрмес еди оннан қашып,

Қандай жұмыслар болса да,
Кетер еди араласып.

Фронттан баласы келмей,
Қалған ол үйлерге барып,
Ерте, кешпе хеш еринбей,
Турар еди хабар алып.

Ушырма сөз, накылларға
Қосыққа ол қумар еди,
Өзиниң де анда санда
Шайырлығы да бар еди.

Көз алдымда тап баладай
Гей ўақытта йошқанлығы.
Мени жақын көрип жандай,
Баўырына басқанлығы.

Бир күни Сейтмурат аға
Тосаттан аўырып қалды.
Бизиң үйдиң бир жағында
Төсек тартып жатып алды.

Көп кешікпей ат арбалы
Бир жас үлкен жетип келди.
Көрди де Сейтмурат ағаны,
— Үйге әкегемен, деди.

Сонда билдик Сейтмураттың
Қайсы жақтан келгенлигин,
Сонда билдик әбден оның
Бизди жандай сүйгенлигин.

Сонда билдик хәммемизге
Баўыр басып қалғанлығын,
Сонда билдик бир өмирге
Бизге ырза болғанлығын.

Шеберликти ийелеген,
Қоллары гүл адам еди.
Оған етик тигиў деген
Хұрметли ис—байрам еди.

Етиклерин тигиу ушын
Кайсы үйге барса да ол,
Бийлеп алған үйдиң ишин
Болар еди кулиспе мол.

Ауылдан ол кетер уақта
Келди хэмме топланысп.
Қолын созып адамларға,
Көристи ол қол алысп.

Өңмәнин көтерип зорға,
Хошласты ол бизлер менен,
Алға жылысқанда арба
Жас ағылды көзимизден.

УШЫРАСЫҰ

Пахта завод. Кең клубы
Лыққа толған адамларға.
Көпшиликке карап туұры,
Сөйлеп тур Жолмурза аға.

Сүүретин китаптан көрип,
Қосықларын оқысам да,
Жақыңласып, сәлем берип,
Гезлеспеген едим сирә.

Залға кирип барыудан ақ
Дыққатымды тартты бирден.
Билдим оны хә демей ақ
Жақынымдай бурын көрген.

Бизиң даңқлы Армияның
Айтып берди зор жеңисин.
Терең ойлы сөзи оның
Бийлеп алды залдың ишин.

Оннан сайын Жолмурза аға
Сөйледі кем-кемнен йошып.
Бурын хәм жазылған жаңа
Оқыды бирнеше қосық.

„Улым тыңла“, „Жау үстине“
Қосықлары кетти жаңлап.

Бөленди зор сезимлерге
Отырғанлар оны тыңлап.

Садык шайыр гүңиренип,
„Перзентим“ ди оқығанда,
Хәмме адам ықлас берип,
Тыңлады оны толқынлана.

Аббаз аға шықты сөзге,
Еситилди „Неге дәркар“,
Аналар жас алды көзге,
Көз тикти шайырға жаслар.

Шайырдың бул қосығына
Хәмме адам кумар еди.
Ақыл хәм нәсият онда
Күшли жаңлап турар еди.

Ал мен бундай кешелерге
Биринши келиуим еди.
Шайырларды өмиримде
Биринши көриуим еди.

Бәхәр келип боз жерлерге
Мәуиң урып аққандай суу,
Зор тәсир қалдырды менде
Бул әжайып ушырасыу.

Соң Жолмурза ағаны мен
Көрдим өскен ауылымда.
Хайран қалдым, мениң менен
Асықпай сөйлести сонда.

Қосығымды ол көрди де,
Ақыл нәсиятын берди,
— Шығады сеннен бир нәтийже,
Тартынба, жаза бер, деди.

Оқы, үйрен, мийнеткеш бол,
Болма деди, хеш ериншек,
Жаслар ушын кең ашық жол,
Алдыңызда зор келешек.

1984-жыл

УШЫРАМАН КЕПТЕРЛЕРИМДИ

Әдетим мениң бәрхә,
Оянып ерте — танда,
Жүрсин деп кен алсанда,
Ушыраман кептерлеримди.

Бири ак, бири сары,
Кәдирли маған бәри,
Ушсын деп дым жокары,
Ушыраман кептерлеримди.

Бузбайды ҳеш топарын,
Барлығы көз кумарым.
Жазсын деп қанатларын,
Ушыраман кептерлеримди.

Бир жерде турмасын деп,
Сайранлап ойнасын деп,
Өмир гүл жайнасын деп,
Ушыраман кептерлеримди.

Көклерге мойын созып,
Ушқаны маған қызық,
Болсын деп парахатшылық,
Ушыраман кептерлеримди.

ИЙТТИ УРҒАН БАЛА

Достымның бирге өскен,
Бир ерси әдети бар.
Ғеш қандай түсинбеймен,
Қусларды көрсе қууар.

Гезлесип қалса егер,
Аямас палапанды,
Шырылдап қала берер,
Қуслар сол бала жанлы.

Усындай „қызығы“ бар,
Көресен жүрсен бирге,
Ғәтте ол кесек атар,
Тып-тыныш кептерлерге.

Из жағы не боларын
Азғана ойламайды.
Бос кетер айтқанларым,
Ғешқандай тыңламайды.

Жақында бул әдетин
Қоңсылар билип қалды.
Биреудің күшик-ийтин,
Урғанын көріп қалды.

Себебин билмей сонда,
Адамлар турған гезде,
Ақырын Усен аға,
Келди ол да усы жерге.

Айтпай ак түсинди тез,
Исти ол болған ҳәзир.
Деди әсте: — Жаксы емес,
Келтирген жанға жәбир.

Қусларды, ғайуанларды
Аямай урған бала,
Оның ғой аз болады
Мийрими адамға да.

УСТАЗЛАР

Бизлер десе кеуили
Көкте қуяш нурындай,
Бизлер десе меҳири
Мысал булақ сууындай.

Бизлер десе қыялы
Қыран кустай өрлеген
Бизлер десе мудары
Шаршауынды билмеген.

Өмирлерин ҳәр бири
Уллы иске арнаған,
Ғәр кәдеми үлгили,
Жүреклерде орнаған.

Олар бизиң мугаллим,
Олар бизиң устазлар
Хәр бирине олардың
Бизде шексиз ҳүрмет бар.

* * *

Буринғыдан өзгеше,
Бүгин бизиң кеўил шад.
Алайын деп турыппыз
Ер жеткенлик аттестат.

Сәлем ана мектебим,
Сәлем, әзийз устазлар.
Өмир бойы, мудамы
Бизлер сизге қарыздар.

Билимниң көп машакат
Сокпағынан биз өттик.
Кеше болсақ жеткиншек,
Бүгин мине ер жеттик.

Бәримизди устазлар
Жандай жақсы көрдиңиз.
Алысларға ушыўға
Талмас қанат бердиңиз.

Бизди алға баслады,
Сизиң нурлы жолыңыз.
Он жыл бойы жалықпай,
Бизге ғамхор болдыңыз.

Жақсы оқысақ сабақтан
Куўандыңыз сизлер де.
Болса жөнсиз исимиз
Кейидиңиз бизлерге.

Енди мине бәрине
Түсинемиз толық биз.
Пайдамызды мудамы
Сиз ойлайды екенсиз.

Өзлериңиз ойлаған
Мәнзиллерге жетийге,
Күш саламыз алдағы
Сынаўлардан өтийге.

Қандай сынаў болса да,
Сизлер куўат устазлар
Сизлер десе мудамы
Кеўилимиз шад устазлар

1987-жыл

АҚЛЫҚЛАРЫМ

Шадлығым тәнде жаным,
Дәрманым ақлықларым
Дүньяда арттырғаным,
Дәўраным ақлықларым

Минекей жетип қалды
Барлығы он—он беске,
Көбейиў, өсип-өниў
Дегениң усы емес пе?

Көргенде хәр қайсысын,
Кеўилим болады шад.
Қызығып қарап тұрсаң
Биринен бири зыят.

Сөзлерин, хәрекетин
Ериксиз сүйер жаным,
Оларды көриўден ақ
Шығады шаршағаным.

Аталап қушақлайды,
Талпынар бәри бирден,
Изиңнен жуўырады,
Усы екен бахыт деген!

Гей ўақта алды артыма
Қарасам, жиберсем ой,
Ақлық ол палдан татлы,
Деген сөз дурыс екен ғой.

Алдында келешегі,
Нурланған хәр бириниң,
Үмитим олар мениң,
Жалғасы өмиримниң.

1986-жыл

ЖИГИЛДИК

Бир топар бала келип,
Жабылды жигилдикке,
Қалды көп азап шегип,
Шақалар турған тикке.

Тепкилеп түплерин де,
Оған дым жәбир етти,
Аяйсаң көргениң де,
Қыйратып тонап кетти.

Шайқалып көшемизде,
Көз тартып турар еди,
Адамлар оған гүзде,
Қызығып қарар еди.

Қарасаң енди мине,
Жарадар болып қалған,
Жигилдик жазығы не,
Сол жағын билмей турман.

Бизің көп сөзимиз жок,
Мийуесин алғанына,
Жанымыз ашыйды тек,
Ылайсаң салғанына.

Ноябрь, 1987-жыл.

АҚЛЫҚЛАРДЫҢ КОСЫҒЫ

Қушақ ашар көрсе бизди,
Айтар мұдам жақсы сөзди,
Әлпешлейди хәммемизди,
Үйимизде үлкен мама.

Болса да ол пенсияда,
Жұмысы болмаған ада.

Жууырып жүреді бәрха,
Үйимизде үлкен мама.

Билер өзі үйің жайын,
Не қаласек еткен тайын,
Қатық-сүтке хәр күн сайын,
Тойдырады үлкен мама.

Қууанышы кеуіміздің,
Ғамхоры хәр бириміздің,
Гүлі болып үйиміздің,
Узақ жаса, үлкен мама.

21-август, 1987-жыл.

БАЛЛАДА ХӘМ ПОЭМАЛАР

ВETERАН ЕСКЕ ТҮСИРГЕНДЕ

(Баллада)

Урыс сол питкели берли
Өтті талай жыллар жылдам,
Бирақ бир ұақыя мениң
Кетпес еле көз алдымнан.

.. Қарағайлар өскен қалың,
Тоғайлықта еди алтын гүз.
Азат етип „Н“ ауылын,
Отыр едик дем алып биз.

Тоғайдың сап хауасынан
Хәмме ләззет алар еди.
Ойын күлкі, хәр жақлардан
Түрлі гәплер барар еди.

Бир ұақытта тоғай ишин
Гүңиренген сес бийлеп алды,
Төңкерилип қарағайлар,
Астан-гестен бола қалды.

Бийик-пәстен самолетлер
Биринен соң бири келип,
Бомбаны дөндирди тынбай,
Турған янлы бизди көрип.

Бизин ушқыш лашынлар да
Сол заматы жетип келди,
Хәр жағынан тез арада
Душпанның сазайын берди.

Көп узамай кәўип-кәтерден
Хәммемиз қутылып зорға,
Қозғалып сол турған жерден,
Жылыстық илгери, алға.

Алдымызда жақын жерде
Бар еди және бир аўыл.
Фашистлердин пәнжесинде
Аўхалы дым еди аўыр.

Мәкан басып душпан онда,
Бекинисиң алған еди.
Хәммениң де басларына
Түрли ғаўға салған еди.

Гей адамын усы аўылдың.
Тоғайда биз гезлестирдик.
Гүрринлесип тез олардың
Жағдайын анықлап билдик.

Шыдамастан азапларға,
Қашып шыққан екен олар,
Паналап тоғайды зорға,
Күнелтип жүр екен олар.

Ийретилген сайды кесип
Өткен ўақта қалыңлықтан,
Кеткен әбден шашы өсип,
Бир бала көринди маған.

Ол да тап сол заматта ақ
Жалт қарады, бизди көрди,
Шақыруға үлгермей-ақ
Турғанда жууырып келди.

Көристик биз оның менен
Мысал ески таныслардай.
Турдык жыллы сезим менен,
Бир-биреўге қарай-қарай.

Үсти-басы дым жупыны,
Азып-тозып кеткен бала,
Қайдан алған, жумбак сыры,
Қолда автомат, граната.

Сорастық тез, айтты бизге,
Аты екен оның Коля.
Жасы болса онбеслерге
Шыққан екен жаңа ғана.

Анталасқан жабайылар,
Аўылын басып алған екен,
Азап шегип көп балалар
Мектеби жабылған екен.

Көз алдында Коляның
Үйин өртеп бүлдирипти,
Қыз апасын, ғарры атасын
Мийиримсизлер өлтирипти.

Душпан енди баланы да
Өлтирмекши болғанында,
Шоршып кетип бирден сонда
Тоғайға қашыпты Коля.

Тоғайға ол келгенин де
Гезлесипти партизанлар,
Қасларына ертип бирге,
Қайырқом болыпты олар.

Партизанлар менен бала,
Урысыпты жаўға қарсы.
Баслапты оны батырлыққа
Жалынлаған арнамысы.

Билдирместен мина қойып,
Көпирлерди бузыпты ол,
Талайының көзин жойып,
Байланысын үзипти ол.

От берип бир складка,
Оқ-жарағын жайратыпты,
Тутып бирден автоматка,
Сақшыларын кыйратыпты.

Коля сонда бир көриүден
Әбден унап қалды маған,
Билип ерлик ислерин мен
„Молодец“ дедим оған.

Бала менен сол заматы
Штабқа биз бардық бирге,
Дурысында да оның аты
Таныс екен бираз жерге.

Деди штаб начальниги:
— Сизлер көрискенсиз жаңа,
Билесиз бе, сөздің шыны
Коля нағыз батыр бала.

Хабарым бар хәммесинен,
Унатаман бир әдетин,
Жумсайғойсаң жаўдың тезден
Билип келер „секретин“.

Жуўырады не айтсаң да,
Хеш гәлим жоқ оған мениң,
Тап хәзирден баслап Коля
Жәрдемшиң болады сениң!

Усы күннен баслап бизлер
Дым жақын дос болып алдық.
Түнде разведкаларға
Талай сапар бирге бардық.

Ой хәм қырлар, жылға хәм сай
Таныс екен оған бурын,
Мысалы ол бес бармақтай
Биледи екен тоғай сырын.

Қайсы жерде қалыңлық бар,
Қайда анарар соқпақлары,

Көп жасаған қарағайлар
Таныс екен оған бәри.

Қандай ислер болсадағы
Коля дым уқыпты еди.
Ушқыр қыял тапқырлығы
Таңландырған еди мени.

Қолын тығып аўызына,
Сайрай ғойса бұлбил болып,
Бийик терек шакасына
Турма дейсең оны қонып.

Қалың терек арасынан
Келген ўақта бул намасы,
Нағыз бұлбил ҳаўазынан
Болмайды хеш айырмасы.

* * *

Жулдызлар сийрексіп көкте,
Бир күн таң саз берген ўақта,
Бес-алты адам турып ерте,
Бағдар алдық аўыл жаққа.

Мақсетимиз жаўдың әстен
Анық сырын билип келиў,
Бир-бирине билдирместен
Аяўсыздан соққы беруі.

Баратырмыз тар соқпақтан,
Коля бизиң алдымызда,
Базда-базда аўыл жақтан
Атылады ракета.

Онша қатты жүрмесек те
Астық демде быраз жерди.
Азғана иркилдик, бизге
Коля акырын былай деди:

— Аўылдың дәл ортасында
Немецлердің штабы бар.
Күни-түни турар онда
Қуралланған қараўыллар.

Аўылдағы калғанларға
Түрли жұмыс ислетеди,
Гей күнлери бир жақларға
Бәрин айдап әкетеди.

Бирақ аўылдағылардан
Онша гүман етпейди олар,
Ерте-кеш пе тыңламастан,
Сүзип үйлерине барар.

Гүманланбаў ушын бизден
Сизлерге бар менде тилек,
Барлық кийимимиз кийген
Тап солардай болыў керек.

„Қалай табамыз“ деп сонда
Биз ойланып турған гезде,
Жуўырып барды да Коля
Таўып келди оны тезден.

Әкелген ол кийимлерди
Сол ўақта ақ кийип алдық.
Барластырып хәмме жерди,
Аўылға жақынлап бардық.

Үш төрт жигит Коля менен
Ақырын дийўалдан кирди ...
„Енди келеберин“ деген —
Бизге олар белги берди.

Барсақ штаб аўызында,
Еки сакшы кулап атыр.
Сөйлемедик ҳеш қандай да,
Бизде ҳасла бермедик сыр.

Кийип немец кийимлерин,
Штабқа биз басып бардық,
Еки душпан офицерин
Сол заматта қолға алдық.

Сол әтирап айналада
Билдирместен ҳеш қандай из,
Күннің шығажак ўақтында
Кирип кеттик тоғайға биз.

Курал-жарақ турған жерди
Изде калып билди Коля,
Оған қарап үсти-үстине
Ылақтырды граната.

Душпан складаындағы
Оқ дәри жарылған сести,
Ушқын атып жалынлары,
Еситилди бизге күшли.

Күтпегенде бул жарылыў,
Топылыстан албыраған,
Болып бәри бирден уў-шуў,
Изимизден куўды душпан.

Анталаған душпан менен
Қалыңлықта қызды саўаш,
Батырсынып жақын келген
Быразлары жайды кулаш.

Дурысын айтсақ бизлердің де
Шығынымыз аз болған жоқ.
Оқ тийди көп жигитлерге,
Соннан қайтып келе алған жоқ.

Жигитлердің үштен бири
Душпаннан қутылдық зорға,
Коля оқтан қалды тири,
Кетти бирақ госпитальға.

* * *

Көп узамай аўыллардан
Куўып шықтық фашистлерди,
Оның қанлы тырнағынан,
Азат еттик хәмме жерди.

Таң каларлық ерлик пенен,
Аўылда орнаттық байрақ,
„Жеңис“ деген күшли сестен
Таў-тоғайлар кетти жаңлап.

Бирақта мен соннан бери
Коляны көре алмадым.

Кайжакларда турган жери,
Ол жағын да биле алмадым.

Тыным бермес мына сораў:
— Коля ҳәзир барма екен?
Күтә жақсы болар еди аў
Жүрегойса аман есен.!

Кандай аўыр ис болса да,
Жумсай ғойсан ерте я кеш,
Қәуип қәтер турса да алда,
Билмес еди корқыўды ҳеш.

Жас болса да күшли, кайсар,
Қахарманға татыр еди,
Келешеги алдында бар
Ҳақыйқат ол батыр еди.

Туўылған жер, ел халқына
Шексиз еди муҳаббаты.
Жаўға ойран салмағанша
Болмас еди ҳеш тақаты.

Жыллар өтти жыл артынан
Ол жасы үлкен болған шығар,
Иси менен ел халқынан
Талай алғыс алған шығар!

Жасы киши, үлкенлерге
Пәк хәм таза еди жаны,
Бар болса ҳәзирги күнде
Коля урыс ветераны.

Бирак Коля сол қәлпинде
Мениң көз алдымда мудам,
Бир биреўге ҳүрмет бизде,
Умытпас адамды-адам.

Ушыратып қалсам оны
Бир қушақлап сүйер едим,
Ерлигине ырза болып,
Хәм басымды ийер едим.

Ноябрь, 1983-жыл.

БАЛАЛЫҚТАҒЫ ДОСТЫМ ҲАҚҚЫНДА

(Баллада)

Аўылда сол өзим туўылған,
Бирге ойнап, бирге жуўырған,
Суўдай тасқан жаслық жигери,
Қанат қаққан алға илгери,
Он жыл бойы бирге оқыған,
Базда ол да қосық тоқыған,
Болды мениң бир жақын достым,
Екеўимиз сырлас едик дым.
Ат басындай болып әрманы,
Бирге өткен жаслық дәўраны.
Хабары бар барлық нәрседен,
Ықласы зор билимге деген,
Ашылғандай бағдың гүллери,
Ойын-күлкі жүрген жерлери,
Жигит еди уқыплы, шакқан,
Көпшиликке минези жаққан.
Бос ўақытта оқыўымыздан,
Сыртқа шығып аўылымыздан,
Басқа жерде бизлер жүргенде,
Көп адамлар бизди көргенде,
Қарап оның, мениң түриме,
— Уқсаған, деп бир бирине,
Туўысқан ба булар?— дер еди,
Екеўимизге сүйсинер еди.
Класста да сонда екеўимиз,
Сабақтан да алда едик биз.
Тазалық хәм минез кулықтан да,
Үлги едик барлық жақтан да,
Жүреклерде артырған сезим,
Оқыўшылық ўактымыз бизиң,
Өтип кетти усылай әсте,
Ҳәзир оның барлығы есте.
Қанатлары өсип жетилип,
Тәбияттын сырларын биліп,
Уясынан хәр жаққа карай,
Ушып кеткен палапанлардай,
Қолымызда аттестатымыз,
Жүреклерде муҳаббатымыз,
Кеттик биз де хәр жаққа тарап,

Келешекке сүйсинип карап,
 Бир болса да мақсет ойымыз,
 Таңлаған сол өмір жолымыз,
 Түрлі жаққа баслады бизди,
 Достым менен екеуимизди.
 Өтип кетти демде көп уақыт,
 Алдымызда жайнады бахыт.
 Мийуе терип гүлленген бағдан,
 Және де бир өттік сынақтан.
 Достым болса жоқары жақта,
 Ал мен болсам карақалпакта,
 Тамам еттік институтты,
 Болды жүрген жолымыз кутлы.
 Өмірдің көп әлұан сырлары,
 Ой бийиги хәм де қырлары,
 Жазы болса сууығы да бар,
 Қууаныш хәм қайғысы да бар.
 Мейли үлкен ямаса киши,
 Хәркимнің бар түрлі тәшүйиши.
 Басланғандай таудан булақлар,
 Хәркимнің өз еокпақ—жолы бар.

2

Достым бир күн қолда жоллама,
 Жетип келди өскен ауылына,
 Күтип алды досты, жорасы,
 Қууанысты ата-анасы.
 Жадыраған күнлер биринде,
 Тууылған сол, өскен жеринде,
 Хызметлери басланды оның,
 Тапты нағыз турмыстан орнын.
 Инженерлик үлкен ұазыйпа,
 Оған тыным бермеди сирә.
 Нәубәхәрдің самалы ести,
 Тракторлар дауысы—сести,
 Еситилди жағымлы саздай,
 Айдын көлге асыққан газдай,
 Араласты қайнаған иске,
 Күшине сол толысқан гезде.
 Толып атыр ислер не деген,
 Барлығыда техника менен.
 Қуры босқа сөзлер өтеме,

Техникасыз ислер питеме.
 Жерге тухым тасланар шақта,
 Айрықша сол шешиўши ўақта,
 Техниканың орны бир бөлек,
 Мысал соғып турғандай жүрек.
 Егерде сен ауылда болсаң,
 Хызмет ислең сол жерде қалсаң,
 Техниканы ийеле, үйрен,
 Сонда жолың ашылады кең.
 Жеңиллесер ауыр мийнетлер,
 Гүлистанға айланар жерлер.
 Мийнет етсең усылай ўақтында,
 Бәлент болар абырай бахтың да.
 Ийгиликли усындай мақсет,
 Техникаға дыққағ хәм хұрмет,
 Болды мұдам оның ойында,
 Толғанды көп булар жайында.
 Болды быраз жақсы ислери,
 Бирақ гейде талабы кери,
 Ушырасты кеткен гези де,
 Көп қыйынлық көрди өзи де.
 Техникаға ауған ықласы,
 Жаслар болды жақын сырласы.
 Еткенлерге елдің хызметин,
 Аямады хұрмет-издетин.
 Болмады хеш жасырын сыры,
 Караса да биреўлер қырын,
 Туўры жүрди, тынбай иследи,
 Басқа жолға сирә түспеди.
 Саратанда ғыжлаған күннен,
 Сууықларда муздай темирден,
 Өзин шетке алып жүрмеди,
 Мийнеттен хеш қашып көрмеди.
 Ис қайнаған бәхәр хәм гүзде,
 Берик болды ўәдеге сөзге.
 Хәрбир исте келди қағынан,
 Гүллер терди өмир бағынан.

3

Қыйын гезде табанда турған,
 Азаматлық ислер атқарған,
 Шын берилген халқы елине,

Кирген көптин исенимине,
 Жыйынларда орны-жайы бар,
 Өзине сай абырайы бар,
 Хәзирде де нағыз мийнеткеш,
 Шаршауынды билмейтуғын хеш,
 Ол да хәзир даңклы ветеран,
 Орденлери көз тартып турған.
 Ушырасып базда турамыз,
 Сөз дүканын бизлер курамыз.
 Еске аламыз өткен күнлерди,
 Ойын курған айлы түнлерди.
 Устазларды оқытқан бизди,
 Еске аламыз мектебимизди.
 Еске аламыз болған гей күни,
 Гештектеги ойын-күлкени.
 Отырыспа, кесе алыспа,
 Ушырма сөз, жумбак айтыспа,
 Тап усындай қызык көп еди,
 Ушырассак еске түседи.
 Үлкейгенде адам жаслықта,
 Көргенлерин, қызыклы ўақтын,
 Еслеў менен жасайды дейди,
 Қандай адам болса да мейли,
 Сондай биз де достым екеўимиз,
 Балалықты тез-тез еслеймиз.
 Дак түсирген инсан бахтына,
 Еслеймиз биз урыс ўақтын да.
 Жаңа жигит болып ер жеткен,
 Ағаларды урыска кеткен,
 Бирим-бирим еске аламыз,
 Түпсиз терең ойға таламыз.
 Өмириңниң қызыклы ўағы,
 Достынды сол балалықтағы,
 Умытыўға кимниң ҳақы бар,
 Өтсе де көп ўақытлар, жыллар.
 Хеш нәрсе жок еле ядында,
 Көрмегениң еле алдында,
 Үйден сыртка шығып көрмеген,
 Өмир сырын анық билмеген,
 Усындай бир гөдек дәўиринде,
 Өзин менен жасаған бирге,
 Досты қалай умытыў мүмкин,
 Ушырасса да саған қандай күн!

Гейбиреўлер балалық достын,
 Көтерилсе азғана посты,
 Хә демей ақ умытып кетер,
 Усылай көп қәтелик етер.
 Бир-биринен алмайды хабар,
 Себебин тек жумысқа жабар.
 Көриссе де, жөнли сораспас,
 Балалығын ядына алмас.
 Бизлер болсақ бир-биримизди,
 Бала шаға үйлеримизди,
 Көре алмасақ тура алмаймыз,
 Басқа сөзге кулак салмаймыз.
 Хызмет пенен болып хәр жакта,
 Көрисе алмей жүрсек гей ўакта,
 Тыным бермей бир түрли сезим,
 Мәнисимиз болмайды бизин.
 Хәр жаңа жыл, хәрбир байрамда,
 Куўанышлы гөззал таңларда,
 Ушырасыўлар бизге әлбетте,
 Айланған бир үлкен әдетке.
 Я бир шадлы ўақытлар келсе,
 Я бир аўыр жағдай жүз берсе,
 Көриспесек қалай болады,
 Кеўилимиз қалай толады!
 Абырайға, бәрине шерик,
 Адамлармыз дослығы берик.
 Балалықтан басланған дослық.
 Ол мендеги таўсылмас қосық.

Январь, 1988-жыл.

НАҒЫЗ АЛТЫН МИЙНЕТТЕ

(Халық ертеги бойынша)

Алдындағы күнлеринен
 Күткен жақсылық хәм үмит,
 Мәкан таўып жат жерлерден,
 Күн кеширди бир жас жигит.

Ата-анасын узак жолға,
 Жас гезинде ақ атландырған,
 Не илаж бар, жошалыққа
 Басшы болып өзи қалған.

Қараскандай айыр гезде,
Әменгери қалмаған хеш,
Шешен болмаса да сөзге,
Болды бирақ ол мийнеткеш.

Ата-анасы қойған жаста,
Аты оның Ықлас еди,
Минези де, тулғасы да
Атына сол сәйкес еди.

Арқайын ол бір жатпады,
Турды аралас хәр күни таңға,
Сонда да хеш ушласпады,
Бир тапқаны бір тапқанға.

Бир күни ол ойлап, ойлап,
Жерлерди аралап кетти.
Жаксырағын тауып сайлап
Егиўди ол максет етти.

Күткеніндей сай бойынан
Табылды жер тәуір ғана,
Қызықсынып күтә оған,
Турды қарап ғайратлана.

Бурын еллер көшип кеткен,
Бир жағында гөне тамлар,
Бирақ сай бойында өскен
Теңселеди қара таллар.

Бәхәр паслы басланыўдан,
Хәммелердың болып алды,
Жерге усы ерте татнан,
Ықлас келип қосын салды.

Өткир пазна жерди айырап,
Койсын ба қос өгиз күши,
Кеўли оның толқынланар,
Сәтине түскендей иси.

Хәр күни сәске ўақты болса,
Жетип келер қарындасы,
Турар шелдің бир басында
Түйіншикте нан-жармасы.

Сәскелигин ишиўге де
Ықлас келегоймас бирден
Күтә кумбыл өз исине,
Бахтын излегендей жерден.

Шаршағаны билинеди,
Тамшылайды маңлайдан тер,
Алыстан ақ көринеди,
Көз тартады сүрилген жер.

Демин алып отырса да,
Жүрсе де ол қосын айдап,
Қандай ис боларын алда
Тыным таппас еди ойлап.

Гөне тамға жакын жерге
Бир күн салған ўақта қосын,
Түсинбеди Ықлас неге,
Өзгешелеў сезді өзін.

Қуяш көкте тур жарқырап,
Алға шулғыр қос өгизде,
Жипектей еселип топырақ
Тегис қалып атыр изде.

Бир ўақытта пазнасы
Бир затқа шақ ете қалды,
Шағылғандай шахмақ тасы,
Көз алды жарық ете қалды.

Қосты ирикти Ықлас бирден,
Түсинбеди хеш нәрсеге,
Гүбирленди өз өзинен,
„Шағылысты көзим неге!“

Енди ол иркилип турмай,
Қарады сүрилген жерди,
Үлкенлиги жудырықтай
Бир әжайып затты көрди.

Көрсө ол колына алып,
Хакыйқат ол алтын екен,

Турды сам-саз хайран калып,
Кәрамат гой бул не деген!

Бурын хеш көрмеген заты,
Жарқырайды, көз тартады,
Болмай оның хеш тақаты,
Куўанады гә қорқады.

Гөне тамлар беттен биреў
Келип қалатуғын яңлы,
Болса да Ықласқа тиреў,
Басып алатуғын яңлы.

Елпип ескен сәўир самал,
Таўлар, тоғай беттен алыс,
Гейде анық гейде тал-тал,
Еситилер түрли даўыс.

„Көмилген ол ертеректе,
Ол алтын бизлерге дерек,
Жатсын жатқан сол жеринде,
Алып оны болма хәлек“.

Сонда да оның жүрегінде
Шексиз еди куўанышы,
Өзгерип аўхалы демде,
Жаз болғандай еди қысы.

Шырайланып әтирап кен,
Көз алдында жайнар гүлдер,
Кем болмаспан ендиғой мен,
Деген қыял оны бийлер.

Бирден қосын туўарды да,
Теректиң түбине келди,
Жан-жағына қарады да,
Алтынын қайтадан көрди.

Қасына жасырып қойып,
Демин алды азмаз жатып,
Көп жатпады турды шоршып,
Кеткен яңлы тез таң атып.

Басқашалаў бурынғыдан,
Көз жиберди әтирапқа,
Ғо биреўлер киятырған
Көринди оған тоғай жақта.

Көк майсадан басын алмай,
Өгизлери отлап атыр.
Сүрген жерде көп—бирталай
Түрли қус жайылып атыр.

Қараўытқан жаңағылар,
Жақынласып қалды бирден,
Қамшылары қолында бар,
Олар еки атлы екен.

Атызлардың үсти менен
Ықластың қасына келди,
Атларынан түсіп әстен,
Жерлерди аралап көрди.

Деди Ықласқа:

— Рухсатсыз,
Бул жерде не қылып жүрсең?
Болсаң да бир өзің жалғыз,
Жеримизди ийелепсең.

Талай-талай жыллар өткен,
Әйем заманлардан берли,
Урпақлары бизге жеткен,
Бұл жер бабамыздың жери.

Айтты Ықлас:

— Кешириңлер,
Жетим едим ата-анасыз,
Табылмаған хеш әменгер.
Жарлы едим бас панасыз.

Жас жигитпен уят екен
Жүриўге садақа сорап,
Ойлап едим ана жерден
Бахтымды көрсем деп сынап.

Усындай бир максет пенен
Бул жерлерге келген едим,

Дийханшылық етсем деген
Иске зейин берген едим!

Ықластың бул айтқан сөзин
Олар сирә жақтырмады,
Күтиўге гәпиниң изин
Шыдап тақат қылалмады.

— Хәр нәрсени айтабермей
Деди:—Мәзи гәпти созба,
Жарымаған тап сениңдей
Дүңьяда жарлылар аз ба...

Болды-болды, турын көне,
Ексең ек бул жеримизди,
Жары етип өнимине,
Табасаң бирақ кеўлимизди.

Хәзирше хош, биз кетемиз,
Бирақ та келемиз гүзде,
Нағыз жигит екен деймиз.
Егер анық турсаң сөзде.

„Көринип қалмағай алтын“
Деп Ықлас қорықты сонда,
Айтқанына атлылардың
Көнди илажсыз ақырында.

Иркилиўге етпей тақат,
Еки атлы кетер ўақта,
Жарық етип көринди бир зат,
Ықлас тикке турған жақта.

Хайран болып екеўи де
Атларынан қайта түсти,
Келип Ықлас турған жерге,
Қайтадан баслады исти.

Бир куўыста турған сырлы,
Көрди шүберекти ашып,
Бир сыйқырлы заттай нурлы
Жарық етти алтын сәўле шашып,—

Деди, оған жақын келип:
—Алтынғой бул, ийеси ким?
Түрин оның жаман көрип,
Турды Ықлас үнсиз, ләм-лим.

Не қылсын анығын айтты,
Жерди сүрип атырғанымда,
Гөне тамның түбинде сол
Тийди қатты пазнаға.

— О теберик алтын ғой бул,
Бабамыздың көзин көрген, —
Деди олардың биреўи тез
Көтерицки даўыс пенен.

— Таўып алдым, өзимдики,
Ҳақыңыз жок бул алтын да,
Бере алмаспан өз қолымнан,
Маған не ис қылсаңызда,

— Бизлер менен ерегиспе,
Ҳалыңды бил әўел өзиң,
Жолығасаң жаман иске,
Болса егер усы сөзиң.

Неше жыллар өтседағы,
Жатырған екенғой өзи,
Қәдирлиси хәм әрўағы,
Бабамыздың қасыў-көзи!

Адамлар тентиреп жүрген
Гәптин сирә парқын билмес,
Билесең бе алтын деген
Сендейлердің теңи емес!

Олардың бул зорлығына
Ықлас турды күйип жанып,
Күтпегенде түскен торға,
Алтынға асылды барып.

Бир адамның еки адамға
Қалай, қәйтип күши желсин,
Тақап оны гөне тамға,
Шығармады сирә, сестин.

Гә жығылып, гейде турып,
Ықлас көп қарсылық етти.
Қойсынба олар урып-урып,
Алтынды алып өте кетти.

Денесине өтип камшы,
Көзлери оның булдырады.
Қоян қуған яңлы аңшы,
Атлардың тек шаңы қалды.

Алтын тауып алғанлығы
Болды мысал көрген түстей,
Жана ғана қуғанғаны
Болды келіспеген истей.

* * *

Жатты ол жығылған жерде,
Көтере алмастан бойын.
Үдеді кеулінде зерде,
Тек алтын бийледі ойын.

Азғана алтыным болса,
Бүйтип жүре бермес едим,
Жасар едим тоқ, мәрдана,
Қыйынлықты билмес едим.

Не усласам қолым менен,
Бәри алтын бола берсе,
Тилегеним өніп жерден,
Қабым дәнге тола берсе

Әрман етип, қыял сүріп,
Көп нәрсени алып ойға,
Жатыудан ақ ол түс көріп,
Кетти Ықлас шырт уйқыға.

Гезлеспеген өмирінде
Таң каларлық болды түсі.
Не усласа, не көрсе де,
Оңнан келе берді иси.

Не усласа соның бәри
Түрлі түске дөніп атыр.

Булақ болып таудың қары,
Айтқанлары келип атыр.

Қарындасы жарма куйып,
Әкелген сол гүзеси де,
Ишінде жармасы уйып,
Алтынға айланған демде.

Теректің сол шакасында
Наны да илиулы турған,
Услаудан ақ бір заманда
Ол да алтын болып қалған.

Жана сүрген жерлерине
Келістиріп егин еккен,
Жасыл тоғай етегине
Әжайып ақ отау тиккен.

Айналада баскаша түр,
Ырғалып тұр жазлық бийдай,
Ықлас оны аралап жүр,
Шаллығы қойнына сыймай...

Усындай түс көріп жатып,
Өткерді ол көп уақытты,
Қалса да байлыққа батып,
Қарны ашырқады қатты.

Теректегі нанын алып,
Жейін десе жей алмады,
Өз-өзінен күйіп жанып,
Не ислері ~~алмады~~.

Нанын қатты тислеп көрсе,
Болды тисін сындыражақ.
Өзін усылай қыйнай берсе,
Болды көзін тындыражақ.

Бір тойып алсам деп нанға,
Әдеуір хәрекет өтті.
Бір нәрсе тийгендей жанға,
Бір уақта оянып кетти.

Қараса ол жән-жағына,
Өгізлери кетіп қалған,

Болған ислер түсти ядка,
Уйқысы да питип қалған.

Ықлас күтә хайран қалды,
Өзиниң пуш қыялына,
Кеүйленди хәм куўанды
Барлығы түс болғанына.

Сүйсинип қарады алға,
Кәдимгидей көринислер.
Зейинди ашар таза ҳаўа,
Көз тартады сүрилген жер.

Шығыс беттен жайнап қуяш,
Күн түсликке көтерилген,
Өсимликлер шыққан жап-жас
Түрли-түрли түске дөнген.

Көринеди көзге ысық
Гоззал бәхәр нағыслары,
Алыслардан келген ушып,
Нама салған жыл куслары.

Деген яңлы ескен самал:
—Берилме қыялға бундай,
Түрге тез орнынан қозғал,
Мийнет исле бурынғыдай.

Мийнет етсең ықласланып,
Рәхәтин көресен сен,
Өмирдиң ҳақыйқат, анык,
Не екенин билесең сен.

Мийнет пенен тапқан наның,
Мазалы болады палдан.
Кем-кем жаксыланып ҳалың,
Хәм орын аласаң алдан.

* * *

Ықластың сол алтын таўып,
Жолыққаны мол олжаға,
Өмирине туўып кәўип,
Болған ўақыялар жаңа.

Түсинде тилеги болып,
Және алтынға дус келгени,
Бир гезде ашырқап тоңып,
Орнынан түргелгени...

Барлығы да оның ушын
Таң қаларлық жумбақ болды,
Бийлеп алған ақыл-хуўшын,
Умытылмас сабақ болды.

Оңында да, түсинде де
Ушырасқан алтынлары,—
Пайдаға аспады хеш те,
Көзден ғайып боллы бәри.

Адымлап ақырын жүрип,
Теректиң жанына келди,
Жаңағы сол қойған илип,
Түйиншекте нанын көрди.

Отырып хәз етип тыныш,
Нанға тойып алғанында,
Жаңа ғана көргенлери
Куўанды түси болғанына.

Көрингендей көз алдында
Түсине мырс етип күлди,
Нан хәм барлық байлықтың да
Мийнетте екенин билди.

* * *

Ықластың сол бәхәр жазлай
Бос кетпеди еткен иси.
Өзи мудам ойлағандай,
Болық болды жүўериси.

Еринбеди, түплерине
Жаксы етип домбық урды.
Самалсыз жаз кешлеринде
Суўында жеткерип турды.

Меҳри артып мудам оған,
Тийгизбеди хеш бир жанға,

Ұақтында сол дэнге айланған,
Сақлады аман шымшықтан да.

Жүўериниң ҳәр бир басы
Мегзеп мысал қошқар шаққа,
Болса да гөне там қасы,
Сән ендирди этирапқа.

Жатса-турса алаң болып,
Жүрди Ықлас күнди санап,
Қәдимгидей жети қонып,
Өтип кетти „жети қонақ“.

Суўығы аз, қәҳәри аз
Болды оның бул сапары,
Кайта айланып қелгендей жаз,
Егинлердиң листи бәри.

Ғайратланып Ықлас сонда
Ислерине кеўли толды,
Гүздиң гүмис таңларына,
Жәрдемине ырза болды.

Көз алдында атыз толы,
Бой жүўери тенселеди.
Мысалы болғандай жолы,
Ой артынан ой келеди.

Бир күн таўып өткир орақ,
Орыўға кирисип кетти.
Шаршаўды билмеди бирақ,
Күн-түн демей мийнет етти.

Қасына оның келмесе де
Таныслардан ҳеш бир киши,
Көмеклести, болды бирге,
Қарындасы хәм иниси.

Тәрип етип гүмис гүзди,
Қосықта айтқысы келди.
Тез ара питкерип исти,
Үйине кайтқысы келди.

Барып биреў ушырғандай
Шақада отырған қусты
Хә демей өзгерип жағдай,
Бир нәрсе шыбышын бузды.

Қызылланған ўақта қырман,
Сол баяғы еки атлы,—
Жетип келди урман-пурман,
Атларын камшылап пәтли.

Еккенде жок, тиккенде жок,
Бирақ тайын бола қалды,
Ықласқа дәпинип, шырлап
Жағасынан ала қалды.

Айтты Ықлас:—Жок екен ғой,
Хүжданыңыз хәм арыңыз.
Жетпейтуғынбеди сизге,
Әкеткен сол алтыныңыз.

—Бәхәрдеги ўәдең қайда?
Деп сонда да етти қысым.
Арба тартып қырманына,
Алды дәнниң тең жартысын.

„Пайын“ олар алсадағы,
Қырманы болмады ада.
Мийўеге толғандай бағы,
Жетти оған қалғаны да.

Қалдырмады ол ҳешқашан
Күндизги ислерин кешке,
Берекегли болды қырман,
Не жетеди ҳадал иске!

* * *

Дийханшылық ете берди,
Не керегин алды жерден,
Мийнетин рәхәтин көрди,
Болды оның орны төрден.

Билди Ықласты этираптын
Жас үлкени, жаслары да,

Гейбириўлер излеп тапты,
Көбейди енди дослары да.

Бурынлары жетпей жүрсе,
Бир тапқаны бир тапқанға,
Үйине оның ким келсе де,
Турды бәри дәстурханда.

Ким мийнетти сүйсе жандай,
Жүзи оның жаркын екен,
Бурыннан ақ халық айтқандай,
Мийнет түби алтын екен.

Январь. 1987-жыл.

ОЛ ОНТОҒЫЗ ЖАСТА ЕДИ...

(Поэма)

(Советлер Союзының Қаҳарманы Оразбай Жуманиязовтың
естелигине арнайман)

1

Қанлы урыс басланғалы,
Өтті мине екінші жаз,
Жигитлерден аўылдағы,
Қалғанлары оғада аз.

Кеше ғана ойын-күлкі,
Қызып турса мийнет тойы,
Бүгін жоқ олардан белгі,
Өзгерген дым Саркоп бойы.

Хәр үйінде, кушағында,
Кеўилсизлик орын алған,
Көзди тартқан бағларында,
Бүлбиллерде сайрамаған.

Қыз-келияшек, кемпир-ғарры,
Орнын басқан жигитлердің,
Илаж қанша, не қылады,
Аўырлығы түскен елдің.

Араласқан көп ислерге
Жигитлер де нәўше ғана,
Мейли, күндиз, мейли түнбе,
Жумыстың басында бәрхә.

Кеше ғана быразының,
Белгисизлеў болса аты,
Бүгін көби аўылының.
Бас көтерген азаматы.

Кими шарўа, кими бағман,
Кими нағыз пахта устасы,
Ең қыйын жерлерде турған,
Кими гүзде кәрўан басы.

Бир адамдай хәмме киcи,
Атызларда жәўлан урған,
Хәрекеті, хәр бир иcи
Жаўға қарсы қаратылған.

Оразбай да аўылдағы
Тап усындай жигитлерден,
Аз болмаған машақаты,
Талай қыйынлықты көрген.

Өз исине пүтин, пухта,
Балалық гезинен шаққан,
Оқыўынан саўа ўакта,
Аўылда ол мал да бакқан.

Мал бакқан сол күнлерінде
„Палўан көл“ ден жүзип өткен,
Сонда оқыў менен бирге,
Тынбастан көп хызмет еткен.

Көп жигитти Армияға,
Узатқан күн ертецине,
Оразбайды Кәдир аға¹,
Шақыртқызды өз үйине.

Ол екеўи усы жерде,
Узақ ўақыт гүрриңлести,

¹ Кәдир аға — колхоз председатели.

Бирим-бирим алды тилге,
Ауылдағы талай исти.

Баслық айтты: — Иним енди,
Билесіз ғой бизің халды,
Түрмесеңіз болмас женди,
Сізлерге ис қарап қалды.

Белгилеп көп ұазыйпаны,
Белгили жуўмаққа келдик.
Сізге биз бир звеноны
Тапсырыўды макул көрдик...

Сонда Оразбай сорамай ақ,
Ауҳалды түсинген еди.
Оншама көп ойланбай ақ,
Усынысқа көнген еди.

Мине енди ири ғана
Звеноны басқарады,
Жасы үлкен ағалар да,
Оны бірдей тилге алады.

Өткен күзде атызында
Зүрәт мол, таскын болды.
Халық алдында, колхозында
Жүзи оның жарқын болды.

Болсадағы қандай хызмет,
Аямады күш-ғайратын.
Ел-халқына артып хұрмет,
Бийик тутты ерлик салтын.

2

Хәмме жерде гүрес хәм кек,
Күшейсе де қарсы жауға,
Жаңалықлар орнына тек
Арта берди тәшүиш, ғауға.

„Анталасып гезенделер,
Бүлдирмекте туўған елди,
Жеркенсе де олардан жер,
Москваға жақын келди.

Халық байлығы, мийраслары,
Қыйрамақта естеликлер,
От ишинде жыйғанлары,
От ишинде гөззал жерлер.

Ауыллар хәм қалаларда
Төгилмекте гүнасыз кан,
Жеңис ушын тек те алға,
Шақырып тур ана Ұатан“!

Деген сөзлер сол заматта
Колхозға да жетип турды.
Изи үзілмей фронтларға
Жигитлер көп кетип турды.

Салқын тартып далаларда,
Басланғанда ауыр гүзек,
Келди Оразбайларға да,
Фронтқа жолланыў гезек.

Ауылдан көп жигит пенен
Усы өткен жазда ғана,
Армияға кеткен еди
оның жигит ағасы да.

Ауыр, алыс бул мәнзилге
Узатып келип Бабажанды,
Оразбай сыймады үйге,
Уйқысыз өткерди таңды.

Тақат етпей өз өзинен,
Түни бойы толғанды ол.
Хешкимге де сыр берместен,
Узак ўақыт ойланды ол.

Оразбайлар ауылдағы
Жигитлердің не бары еди.
Қалып турған колхоздағы
Ең кейинги топары еди.

Жаңа ғана онсегізге
Жаслары қараған еди.

Елдің анық хызметине
Бәрі де жараған еді.

Бұл хабарға сол ұақытта
Силкингендей болды ауыл.
Жер қозғалып Қара тауда,
Турған янлы болды дауыл.

Бұл хабарға ғаррылардың
Оғада қайысты бели.
Аппақ шашлы аналардың
Жууды бетін көз жас көли.

Не қыларын билмей қалды,
Адамлардың барлығы да,
Әдеуір ақ албырады
Колхоздың сол баслығы да.

Бирақта Оразбай өзін
Алдырмады, беккем тутты.
Фронтқа атланыу гезин
Асығыслық пенен күтті.

3

Дәрья бойы бүгін және
Өзгеше дым күндегиден,
Оразбайлар менен бірге,
Көп адамлар бунда келген.

Хәрбириниң жүрегінде
Ғәзеби қайнаған жауға.
Өз улларын хәммеси де
Келген олар узатыуға

Аяқларын басып әстен,
Хасалы жүрсе де зорға,
Усы жерде жасы үлкен,
Ақ сақаллы аталар да.

Усы жерде қыз-келиндер,
Усы жерде авалар да.
Усы жерде жеткиншеклер,
Усы жерде балалар да.

Қаилы урысты көріп талай,
Қайтқан анау Нуреке де,
Үйинде отыра алмай,
Келген ол да усы жерге.

Усы жерде кеули ғамлы,
Оразбайдың анасы да.
Көзлериниң қарашығы,
Барлық ойы баласында.

Басқа колхоз, районнан,
Келгенлер де бұл жерде бар.
Балаларын шақыртпаған
Үйлерден де көп адамлар.

Күн силпилеп гейде бирден
Қубылады қауа райы.
Өзгешелеу кешегиден
Оразбайдың гүл шырайы.

Аспандағы қара бултар
Батыс беттен көшип барар.
Дәрьядағы ақ толқынлар
Гейде жағалыққа урар.

Бир пароход дәрья ишинде
Алыстан ол гудок берди,
Ұақытты өткермей демде,
Жағалыққа жақын келди.

Сонда бирден Қәдир аға
Әтирапқа жиберип көз,
Кеули босап, толқынлана
Былай деди, сөйледі сөз:

—Ел басына күн тууғанда
Ерлер карап тура алама,
Үйлеринде, ауылында
Емин-еркин жүре алама!

Бұл ауырлық жалғыз ғана
Бизиң басымызда емес,
Бизде барлық адамның да
Бауры дослар, пүтин емес.

„Көп пенен көрген уллы той“ деп,
Ата-баба айткан ғой сол,
Не қыламыз! Жигитлерге
Тилеймиз жүректен ҳақ жол!

Не қыйынлық, аўырлыққа,
Барлығына көнемиз биз,
Женис келмес аңсатлықта
Оны жақсы билемиз биз.

Жигитлерге айтарымыз:
—Жаўға сокқы берин, деймиз!
Саў-саламат барлығыңыз
Елге аман келиң, деймиз!

Бул сөзди силтидей тынып,
Тыңлады адамлар турған,
Даўыслар да еситилди,
Оны қызғын макуллаган.

„Пароходка минин...!“ деген
Команда берилген ўақта,
Көзлерге жас алып бирден,
Шуўласты халық жағалықта.

Қыйланбаған бир де адам—
Болған емес сол заматта,
Әсте жылжып өз орнынан,
Гүнренди пароход та.

Бағдар алып кем-кем алға,
„Көк көздің“ тусынан өтті.
Өшегисип толқындарға,
Хә демей алыслап кетти.

Жағалықта жасыл алаб,
Мийўеге малынған бағлар,
Изде қалды Әмирабад,
Әудийискен гүжим таллар.

Елпип ескен гүз самалы,
Тийди бетке жағымсызлаў,
Әмиў дәрья бойындағы,
Изде қалды нурланған таў.

„Әғайинлер, хош болыңлар!“
Деген сести Оразбайдың,
Еситилип турды тал-тал,
Дәрьяның үстинен айдын.

Оразбай қарады изге,
Жигитлердің арасынан,
Көзлерин үзбеди ҳеш те
Әзиз, ғамхор анасынан.

Пароходка анасы да
Узақ ўақыт турды қарап.
Қала берди жағалықта
Ақ жаўлығы ағараңлап.

4

Оразбай сол пароходта
Кеткен жолдаслары менен бирге,
Келди Украина жаққа,
Днепрге жақын жерге.

Қатаң саўаш болып атырған
Еллердин бул бири еди,
Үлкен қәуип астында турған
Жмерский жери еди.

Көктен липас турған кийип,
Жерлер дым өзгерген еди,
Даңқы дәстан гөззал Киев
Басқа түрге енген екен.

Бағлар, хәтте тоғайлар да,
Лаўлаган от ишинде еди.
Хәрбир аўыл, хәрбир жайда,
Халық қәхәрге минген еди.

Келгели ерлер бул меканға,
Өтті демде бирнеше күн.
Хат жоллады анасына
Оразбай отырып бүгин.

—Кешир ана, хатты азмаз
Кешигиңкиреп жазғаным!

Тыныс алалмадық бираз,
Таярлықта болдық бәрхә.

Баян етсем жүрегимнен,
Ана анық сырымды шын,
Балаңызда Сизге деген,
Хеш шеги жоқ сағыныштың.

Онша көп ўақ өтпесе де,
Сағыныппан аўылды да,
Түсимде де, өңимде де,
Турады ол көз алдымда.

Тартады өз қушағына
Туўылған, жуўырған жерим,
Аппақ болып хәр бир таңда,
Көринеми гүл мектебим.

Бурынлары аўыл жакта
Көрмегенди көрдик бизлер.
Қарсы барыўларды жаўға,
Анықлап үйрендик бизлер.

Қатардағы хәммемиз де
Көндик қыйынлыққа барлық,
Оттан, суўдан өтиўди де
Жақсылап биз билип алдық.

Автоматтан оқ атыўды
Хә демей ақ өзлестирдик,
Фашистлерди қыйратыўда
Бизге үлги талай ерлик.

Абайлап турыппыз бүгин
Ўазыйпаны бизлер жаңа,
Көп кешикпей, ертең бир күн
Урысқа түсемиз ана!

5

Бул хатты алыўдан ана
Түрли-түрли ойға талды.
Иркилмей жаздырып ол да,
Баласына тез хат салды.

Хатын онша соза бермей,
Айтты онда сағынғанын,
Кеткели сол күн-түн бирдей
Айтты оны қайғырғанын.

Ана сол хатының изин
Былайынша етти тамам:
—Қай жақта болсаң да өзін
Жүргейсең жан балам аман!

Бул хатты Оразбай бирақ,
Алалмады өз ўақтында.
Себеби хат келместен ақ
Кеткен еди ол фронтка.

Бәрибир хат тез арада
Оразбайды излеп тапты.
Оқып хатты ол окопта,
Оғада хош болды ўақты.

Толқып кетип жас жүрегі,
Ядқа алды аўыл-елди.
Ана сөзи, ҳақ тилеги
Оған күш хәм рух берди.

6

Гүз ақыры, аспан бултлы,
Көринбейди көкте қуяш.
Күтпекте еди батальонды,
Гезектеги қатты саўаш.

Саўлап сарғыш жапырақлар
Түсип атыр тереклерден,
Гейде жаўын, гей ўақта қар,
Тас төбеден қуяр бирден.

Ала түтин, жоқ кешегі—
Елдин, жердин шырайлары,
Гүўилдейди, теңселеди,
Украина тоғайлары.

Қырып жойып дус келгенди,
Хеш нәрсени тыңламастан,

Сол гезлери көп жерлерди
Ийелеген еди душпан.

Бурқып аккан Днепрдин
Жаулар арғы жағында еди.
Көп қала, ауыллар бизиң
Фашист тырнағында еди.

Ұақыт жылжып өткен сайын,
Ауҳал ауырласты кем-кем.
Билген анық истиң жайын,
Буйрық болды командирден.

Бул буйрық сол Днепрдей
Түнде кесип өтиу еди.
Арғы жағалыққа бирден
Ебин тауып жетиу еди.

Командирден буйрық алған
Алты жигит арасында,
Қолда автомат, қуралланған,
Оразбай да болды сонда.

Бул буйрықты Оразбай ол
Қасла қыйын демес еди,
Кесип өтиу дәрьяны сол
Оған хеш гәп емес еди.

Себеби ол көп қыйынлық
Көрген еди жас шағында ақ,
Ауылының малын бағып,
Жууырған еди жалаң аяқ.

Өтип талай жаптан, суудан,
Тауларда да гезген еди.
Әмиуде де бурқып аккан
Қулаш урып жүзген еди.

Қаранғылық. Түннің жарпы,
Жақын арғы жағалықта,
Қызыл жасыл уақты-уақты
Атылады ракета.

Шыдам берип толқынларға,
Жаға бетке алып бағдар,
Оразбайлар қайығы алға,
Ақырын жылыслап барар.

Қайық жаңа өткен уақта
Дәрьяның дәл ортасынан,
Сезип қалып тез оларға,
Оқ ата баслады душпан.

Қайығына түсти гейде
Прожектор жарығы да,
Қәуіп дөңсе де хәрбір демде,
Оразбайлар барды алға.

Атылған оқ снарядтан
Жигитлерди албыратты,
Күшли толқын пайда болған,
Қайықты да ауданлатты.

Ал, Оразбай хешқандай да,
Жаздырмастан қызған пәтти,
Тек „Алға“ деп турған жайдан,
Сууға бирден бойын атты.

Бойдағы бар күши менен
Жүзди жағалыққа қарай,
Өтти кесип Днепрден,
Оқ жауып турса да тынбай.

Оразбайдың изинен тез,
Баскалар да усылай етти.
Қарсылыққа болса да гез,
Олар да жағаға өтти.

Жағалыққа жақын жерде
Қайық қалды тек те ғана.
Душпан оны ата берди,
Ала берди нышанаға.

Келиуден жағаға шаққан,
Орналасты тез Оразбай.
Оқ жаудырды автоматтан,
Қиятырған жауға қарай.

Жақынырақ келгенлерин
Оққа бирден тутқан ұақта,
Таба алмай келген жерин,
Жер дастанды сол заматта.

Қарағанда анық оның
Алысларды көрді көзи,
Душпанның көп топылысын
Турды иркіп жалғыз өзи.

Бирге келген дослары да
Бежерди исти тапсырылған,
Жағалықты сол арада
Тазалады миналардан.

Сол ұақытта тез Оразбай,
Жағаға орнатты байрақ,
Ерлигиниң гуұасындай,
Көринди алыстан жайнап.

Усы бир күтпеген жерден
Ислеген ерлиги оның,
Жол ашты тез Днепрден
Өтиуине батальонның.

7

Қырғын урыс, топылыслар,
Аспанда да, хәмме жақта,
Бизиң полк—мәрт қыранлар
Дәрьядан оң жағалықта.

Тур минекей көз аштырмай,
Гүрсилдиси барлық жердин,
Атылады көкке қарай,
Толкынлары Днепрдин.

Жауынгерлер хәр тәрепте
Жау үстине дөнген бирден,
Душпан кейин шегинбекте,
Қоныс басқан жерлеринен.

Жағадағы желбиреген
Оразбай орнатқан байрақ,

Ұатан ушын көкирек керген,
Жигитлерге берген ғайрат.

Көзди тартқан кең кушағы,
Ауыллар сол азат болған.
Бийлеп алған он жағаны,
Күшли сеслер урралаған.

Көрген ұақта жауызларды
Кайнап әбден ашыу, кеги,
Оразбай илгери барды,
Көп болды оның мәртликлери.

Бир өзи онбестен артық
Жауды қырды, жоқ етти ол.
Таң қалғандай қахарманлық
Бул жерде де көрсетти ол.

Қалғанда ауылға жакын,
Оразбай хәм жолдаслары,—
Фашистлердин бир топарын
Тапжылтпай тутқынға алды.

8

Ерликлери Оразбайдың
Штабка иркілмей жетти.
Сестиндей таудағы сайдың
Этирапқа тарап кетти.

Бул мәртлиги Оразбайдың
Сүйсіндирди туған елди.
Хабарындай уллы тойдың,
Ауылға да жетип келди.

Бул мәртлиги Оразбайдың
Еситилди хәрбир танда.
Ерлердин арттырған даңқын
Билди оны Москва да.

Оразбайдың узамай ак,
Иси баҳаланды еткен,

Оған ең жоқарғы атақ—
Берилди қахарман деген.

Түн ишінде Днепрден
Кесіп өткенлигі ушын...
Корқыұды ол хеш билместен,
Мәртлік еткенлигі ушын...

Разведчик Оразбайға
Бул атақ берілген еди.
Дурысында да жигит сонда
Өлимди де жеңген еди.

Оразбайға бул өмірден
Табылғандай не керегі,—
Әмиўдей толқыды бирден,
Алып ушып жас жүрегі.

Булттан шыққан көктегі ай
Түн ишин еткендей күндіз,
Шырайына косты шырай,
Қахарманлық алтын жұлдыз.

Туұылған жер, дослар оған
Мысал инам еткендей гул,
Алтын жұлдыз жарқыраған
Рух берди жигитке бул.

Тасып оның күш-жигери;
Саўлатына косты саўлат.
Дегендей Украина жери:
„Алғыс саған мәрт, азамат!“

Оразбайдың аты сонда
Бирдейине баста еди.
Уллы атақ алған ўақта
Ол 19 жаста еди.

Өз сөзинде, лебизинде
Хәмме ўақыт қайтпай турған,
Көрмегени көп өмірде
Жигит еди ол нәўқыран.

Ел перзенти Оразбайға
Артты елдің муҳаббаты.
Үйине де тез арада
Командирдің келди хаты.

Оразбайдың үлкен ерлік
Исин айтып, хабарлаған.
Ата-анасын жандай көріп,
Шын жүректен қутлықлаған.

Жазған хәм де былай анық:
—Улығыз мәрт жигит екен!
Хәр кәдемі қахарманлық,
Ядында жоқ корқыұ деген.

Ең қыйын хәм машақатлы
Тапсырмалар болған ўақта,
Жаздырмастан қызғын пәтти,
Орынлап келеди бәрхә.

Тыңлап буйрықларды тегис,
Шешімге келеди бирден.
Бизге әкелди үлкен жеңис,
Өткенлигі Днепрден...

Ана-Ўатан хұрметинен
Оразбайдың кеўилли шад.
Сәлем айтып жүрегинен,
Анасына жоллады хат:

—Бизлер алға баратырмыз,
Соққы бермектеміз жаўға.
Берілген сол алтын жұлдыз
Сизден балаңызға саўға!

Хәр буйрық, хәр тапсырманы
Орынлап келсем де тезден,
Бундай атақ аларымды
Билмес едим анажан мен!

Хатты оқып ана кеўли
Қуўаныш-шадлыққа толды.

Усындай азамат улды
Туұғанына ырза болды.

Мийнетлери менен халық
Ериссе де даңққа талай,
Колхозға да бул жаңалық
Болды үлкен, зор абырой.

Оразбайдың анасына
Жазған хаты менен бирге,
Қоса келген еді сонда
Соңғы түскен сұūrети де.

Оразбайдың сұūrети бул
Тиймеди хеш қолдан қолға,
Қуұандырып халықты пүткил,
Сән ендирди аұылға да.

Шаллы хабар, қуұаныштан
Үйлерде шертилди сазлар.
Сұūrетке бул көз астынан
Қызығып қарады қызлар.

Көре берди ана оны,
Қолына алып қайта-қайта,
Ғаррылар да кеұли толып,
Хәмме жерде жүрди айта.

Қайда барса жайып қолын,
Алғыс айтты Оразбайға.
Хәмме адамнан да бурын,
Қуұанды көп Қәдир аға.

Жүрген қатты саұашларда
Тилге алды жигитлерди.
Оразбай хәққында тәнха
Шын кеұлинен былзай деди:

—Күш жигери тасқынлаған,
Жигит ғой ол намыс арлы,
Билесизбе, жаслайынан
Меннен ол тәрбия алды.

Ол хәққында менде көп сөз,
Хұрметим зор оған деген!
Бизиң аұыл, бизиң колхоз
Мақтанады оның менен!

Тек оның колхозы емес,
Пүткил қарақалпақ ели,
Сонда хеш қорқыұды билмес,
Ұлынан мақтанған еди.

Бул әжайып қахарманлық
Шаббаз, Төрткүл, хәмме жайда,
Мейли ким болса да анық
Рухланыұ етти пайда.

Үлкенлер хәм балалар да
Бағышлады елге күшин,
Күн-түн демей атызларда
Мийнет қызды жеңис ушын.

Саркоп аұылы адамлары
Өзлери өсирген ерди,
Жақсы көрди, қутлықлады,
Мәртлик исин белгиледи.

Жәмлесип барлығы олар
Оразбайға хат жиберди.
Тилек, үәде, жаңалықлар,
Бул хатта айтылған еди.

Перзентлери ушын хәмме
Аямады хәтте жанын.
Қалдырмады хеш те жерде
„Ақ алтын“ның бир грамын.

Шийрин-шекер қаұынларды,
Бағларының мийұесин де,
Улларына тез жоллады,
Фронтқа жеткерди күнде.

Қахарманның колхозында
Аз болса да адам саны,
Бәржай болды артығына
Пахта, барлық планлары.

Камалдағы Ленинград,
Ладоганың жағасынан,
Алып турды Оразбай хат
Сауаштағы ағасынан.

...Жауынгерлер күн-түн демей,
Усласқандай қолға-қолды.
Түнлерде де уйқы көрмей,
Қорғады муздағы жолды.

Байланыстың қалып тұрған
Бұл жол еді жалғыз өзі.
Келер еді мұдамы оннан
Машина үзілмей изи.

Бұл жол талай жолға татыр,
Хәмменің де онда үміті.
Ладога кесилип жатыр,
Көринбейді арғы шети.

Жеңіп атыр Ленинград,
Өлім апатларды небір.
Берген халыққа димар—ғайрат,
Усы жол—тиришилік өмір.

Қала иши, сыртында да
Бұл жол көптің айтар сөзі.
Айсыз түнлерде де бәрқа
Бұл жолда хәмменің көзі.

Топылыслар болған бәрқа
Ладоганың бір шетінде,
Тур минекей Бабажан да,*
Усы жолдың гүзетінде.

Оразбайдың ол да билди
Батырлығын усы жерде,
Жигитлер қутлықлап келди,
Қуғанды оған хәммелер де.

Бабажан—Оразбайдың туысқан ағасы.

Усы күни кешки ўақта
Душпан топылысқа өтті.
Пулеметін сазлап пухта,
Бабажан оларды күтті.

Бир шекеден қарсы алды,
Душпан гүўлеп келген сайын.
Басларына ғаўға салды,
Хәм де мықлап берди айын...

Сийрексип жулдызлар шоғы,
Аз ўақыт қалғанда таңға,
Шегінсе де, душпан оғы
Тийди келип Бабажанға.

Аўылласы оның менен
Қозыбай сол бирге еді,
Ок тийгенин билип тезден,
Достына жәрдемге келди.

Командир де жетип келип,
Билди аўхалды, деди оған:
—Иследиңиз үлкен ерлік,
Рахмет солдат саған!

Инициздің ерліклерин
Украина етсе ол яд,
Сиздей қайсар жигитлерин
Умытпайды Ленинград!

II

Оразбай хәм жигитлердің
Көп болса да тапсырмасы,
Турар еді Ровили,*
Азат етиў ўазыйпасы.

Күнде қыйынласқан халы,
Бұл аўыл от ишінде еді.
Жас балалар, кемпир ғарры
Фашистлерге беңде еді.

*Рови—Украина аўылларының бири.

Мийўеге малынып турган
Бағлардың да тез барлығы,
Зая болған, ҳеш қалмаған
Ауылдың сол гөззаллығы.

Ҳешқандай да жазықсыздан,
Өлген жанлар адым жерде,
Қарағанда ауыл, адам—
Танымаслық дәрежеде.

Естеликлер, имаратлар
Қыйратылған бәри пүтин.
Дәл ортада қурылған дар,
Үйлерде де ала түтин.

Басым болған курал күши,
Ҳәдден асқан душпан сонда,
Топылыўға бизге қарсы,
Еди үлкен таярлықта.

Бизге болса душпан сырын
Анық билиў керек еди.
Бул иске де күтә қыйын
Оразбай байлады белди.

Ұақыт еди ярым ақшам,
Бир өзи ол шықты жолға,
Хәр кашанғыдай ықшам
Автоматын тутқан қолға.

Дийдилеген жерге анық,
Оразбай жақынлап барды,
Бирақ душпан билип қалып,
Жуўырысты, қыйкыў салды.

Оразбай ҳеш бул шаўқымға
Албырап саспады ҳаслан,
Жақынласып келген ўакта,
Оқ жаўдырды автоматтан.

Соққыға гез келгенликтен,
Душпанлар серпилип қашты.

Оразбай шегинип тезден,
Қайтты изге, араны ашты.

Демде бираз ўақыт өткен,
Таң саз берип қалған еди.
Аўхалды билгендей бирден
Жигитлер жәрдемге келди.

Сонда олар арасында
Бурын талай ерлик еткен,
Бар еди сол досты Иван дэ,
Днепрден бирге өткен.

Разведчик Василий де
Олар менен келген бирге.
Барлығы да бундай жерде
Шегинбеген, басқан өрге.

Жигитлердің келгенлиги
Оразбайға берди мәдет.
Күшти қосып олар енди
Жаўға қарсы етти ҳәрекет.

Айрылғанда душпан сонда
Әдеўир көп солдатынан,
Бир топар жаў машинада
Келип қалды бир жағынан.

Күши басым болсадағы,
Қыйрады жаў адым жерде.
Көп соққыға ушырады,
Бизиң қайсар жигитлер де.

Барған ўакта иркилместен,
Василий қулаған жайға,
Душпанның атылған бирден
Тийди оғы Оразбайға.

Оразбайды еки досты
Эстен шетке шықты алып,
Басқалар мәртлерше турды,
Саўаш курды изде қалып.

Усы жерге жакын еди
Днепр сол буркып аккан,
Жигит ойы, жаслык кеули
Оған қарай қанат қаққан.

Оразбайдың айтқанына
Еки досты кулак салды.
Сүйген дәрья жағасына
Оны тезден алып барды.

Қарсы алдында Оразбайдың
Днепр мәужүрип жатты.
Сести гүрлеп толқынлардың
Тик жарлыққа урды қатты,

Көрингендей болды оған
Суудан жүзип өткен тұсы.
Еситилди нама салған,
Камыслардың ызылдысы.

Тенселди әсте көз алдында
Жағадағы қалың тоғай.
Еки досты капталында,
Өзин тutyп тур Оразбай.

Дәрья, тоғай, барлық жерлер
Көзге ысық көринип тур,
Жаудан азат болған елдер
Усынғандай улына гүл.

Қыялы көп жерди гезип,
Жаўтаңлайды көзи ойшап,
Турса да барлығын сезип,
Өз-өзинен гейде аң-таң.

Ядына түседі жаңа
Болып өткен уақыялар.
Қандай ауҳал болды арта,
Дегендей, изине қарар.

Ауырлық турса да дөнип,
Көзлерине алмады жас.
Сонда оған жақын келип,
Үн қатқандай болды Тарас:

„Билемен, алдыңыз ядқа,
Биздей бабаныздың атын,
Көтердиңіз жоқарыға,
Украинаға муҳаббатын.

Бағышланған Днепрге
Қосығымды қәдірледің.
Бул әзиз, теберик жерге
Терең хұрметимди билдің.

Мен туўылған бул меканның
Усындай ауыр күнлеринде,
Көп ырзаман, саған жаным,
Жәрдемге оған келгениңе!

Нәсиятымды еткен бәржай
Әўладларым арасында,
О нәўқыран, мәрт Оразбай,
Өзинди көремен бәрха.

Күткен күнлеріңиз келип,
Үстинізде жайнағай таң!
Парахат өмирди көрип,
Азаматым саў болғайсаң!“

Оразбайдың жүзлерине
Сонда әсте қан гарады.
Ықлас пенен Днепрге
Және де ол бир карады.

12

Оразбайдың гүл өмирин
Сақлап қалыў ушын сонда,
Уйқыны билместен күн-түн,
Гүрес қызды госпитальда.

Шакқан медсестра қызлар
Қасында пәрмана болды,
Командир хәм куралластар
Оның тилегинде болды.

Көзин жумса тек болғаны
Гезлесті гил жаман түске.

Гейде тынышланып жаны,
Ауыл елин алды еске.

Сол бир ауыр жарасынан
Оразбай қыйланды талай,
Сонғы демлер, көз алдынан
Өтті бәри картинадай:

Мехри артып Оразбайға,
Болған уақыяны билмей,
Турды ана қарсы алдында
„Кел балам тез, кел“ дегендей.

Ауылының шығысында
Жарқырады таң жұлдызы.
Сырын айталмаған сонда
Келди жакын таныс қызы.

Ақ тау хәм де Қара таулар,
Көзди тартты Әмиу бойы.
Еске түсти көп адамлар,
Ауылының қыр хәм ойы.

Үйиниң алдында өскен
Қызығып карады гүлге
Оқыған дослары менен
Кирди ана мектебине.

Артып оның сағынышы,
Ауылларды аралады.
Гезген бурын жаз хәм қысы,
Әмиу бойын жағалады.

Қадир аға турды ойлы,
Бала-шаға арасында.
Бағ—бағшалар ырғалысты,
Колхоздың кең даласында...

Қанша жәрдем болсадағы,
Тута алмады жигит өзін,
Ауырласып кем-кем халы,
Таң алдында жумды көзін.

Жауына аяусыз, кекли,
Тыңламаған тауды—тасты,—
Усылай арадан кетти,
Қахарман 19 жаслы.

Көриу ушын жеңис таңын,
Жумсады ол барлық күшін
Аямады хәтте жанын,
Украина жери ушын.

Гөззал жаслық бағларына
Жана ғана кирген еди.
Жүрек сырын қызларға да
Айтып үлгермеген еди.

Жаслайынан шын берилип,
Ели халқын сүйген жаннан,
19 жасына келип,
Қурбан болды мәрт қахарман.

Өзи катты сауаш курған
Днепрдің оң жағына,
Жерледи оны азат болған
Ветренко ауылына.

Қыйландырды жигитлерди
Оразбайдың тәғдири бул.
Қайыстырды қалың елди,
Әмиу бойындағы пүткил.

Толы еди жүрегі оның
Уллы мәксет әрманларға.
Қалдырды тек мәртлик жолын,
Изіндегі әуладларға.

13

Алда не боларын билмей,
Жақанға жар салған душпан,
Зор күшке төтепки бермей,
Өз жеринде болды гүмдан.

Жеркенишли фашистлерден
Тазаланды еллер тегис.

Түспейтуғын хасла тилден
Болды бир әжайып жеңис.

Оразбайдың „Жеңис“ деген
Әрманлары иске асты.
Украина жайнап гүлден,
Днепр толкынлап тасты.

Аман қалды, оттан, суудан,
Болғанлар ығбалы—бахты.
Ал, Бабажан Ладогадан
Келди үйге қос балдақлы

Оразбайдан суық хабар
Толкытса да ауыл елди,
Болып ана көп интизар,
Улын тынбай күте берди.

Бир колхоздан 45 жигит
Сол гезлери кеткен болса,
Елге зорға келди жетип,
Олардан бесеуі ғана.

Көп жигитлер келмей қалды,
Көрісе алмады дийдар.
Бұл қайғылар, кеуіл дағы
Еле жүреклерди қыйнар.

Гейбир жара, қыйланыулар
Әсте ақырын питеди екен,
Бирақ урыс... жоғалтыулар
Жанға катты өтеди екен.

Сол гезлери жап-жас ғана
Жаңа түскен келиншеклер,
Хәзир олар ак шашлы ана,
Қашан көрсең ғамлы жүрер.

Шыққан хәзир бираз жасқа—
Сол ұақтағы нәрестелер,
Шадлықта да, қайғыда да,
Балалық күнлерин еслер.

Оразбайдың даңқлы аты
Турыпты ауыл қалаларда,
Билер оны бақшадағы
Кип-кишкене балалар да.

Оразбайдың пахта еккен
Жерлерінде тасқын қырман.
Мактанады оның менен
Колхозында хәрбір адам.

Қахарманның мектебинде
Оқыған хәр оқыушы жас,—
Оқыуға хәм тууған жерге
Шын жүректен берген ықлас.

Мийнет етип жастан тынбай,
Елден алғыс алсақ дейди.
Мәрт қахарман Оразбайдай
Ел перзенті болсақ дейди.

Ауыл ели ырза бәрха
Оразбайдың хызметине,
Естелик орнатқан бунда
Өз улының хұрметине.

Ким келсе де бул караға
Түрлі ойға бериледи.
Бурынғыдай көз алдында
Оразбай ол көринеди.

Сол ұақтағы түрлі затлар
Дәрек берер ерлигинен.
Командирден келген хатлар,
Дықкатында бийлер бирден.

Алтын жулдыз көксиндегі
Өзине тез қаратады.
Қахарманлық сезимлерди
Жүрегінде оятады.

Анасына жазған хаты
Бирден ак өзине тартар.
Елге болған мухаббаты
Ойларынды толқынлатар.

Шынықтырып жастан ғана,
Өсирген усындай улды,
Сол әзиз, қадирдан ана
Көз алдына келер муңлы.

Батырлық ислери сирә
Гөнериұды хеш билмейди.
Ертеңги жас әуладлар да
Оны мудам қадирлейди.

Еле талай жыл өтсе де
Жасар қарғайыұды билмәй.
Турар мудам жас қалпінде
Сол нәуқыран гездегидей.

14.

Бетренко ауылына
Барып кимди көрсеңизде,
Оразбай хакқында бәрха
Айтар олар гүрриңінде.

Жауынгерлер хұрметине
Орнатылған естелик сол,
Алыстан түседі көзге,
Көрсеткендей хәммеге жол.

Умытылмас мәртлиги хеш
Қахарманлар қатарында,
Жаркыраған мәңги өшпес,
Аты тур көк мыраморда.

Сол жердеги ветеранлар
Қуралласым, дейди мениң.
Ерлигин яд еткен таңлар,
Қарақалпақ жигитиниң.

Меҳир булақлары ағар
Оразбай жатырған жайға.
Бас ийип турғандай мысал,
Оған пүткил Украина.

Кушар оны ақшамларда
Аспандағы сансыз жулдыз.

Мына пикир адамларда:
„Оразбай өз батырымыз.“

Бийик минәр жанындағы
Мәңгилик от жалынлаған,
Гүўлеп гейде деген яңлы:
—Батырларым, тыныш уйықлаң!

„Мәңгилик даңқ...!“ деген уран
Жаңғырып тур түрли тилде.
Естеликтің алды мудам
Хәр күни толады гүлге

Март-апрель 1984-жыл.

СОҢҒЫ СӨЗ

(Публицистикалық поэма)

Гүздің әйне акыры еді,
Бир күни мен ауылға келдим,
Сулыұ сезимлерге бөледі,
Көриниси тууылған жердин.

„Қара көл“ диң бир шетин бойлап,
Қала бетке темир жол өткен,
Бизиң ауыл батысқа карап,
Асфальт жолға тутасып кеткен.

Қараманның әтирапларында,
Егисликлер жайыпты канат,
Биз оқыған мектеп орнында,
Бой тиклепти жаңа имарат.

Көзлериме оттай басылды,
Жүрген жерлер жаслықта талай,
Жасы киши хәм де жасы уллы,
Болды маған кел, деп турғандай.

Қарап турсаң қалаға мегзер,
Көриниси ауылдың кешки,
Қулағыңа алыстан келер,
Еки бирдей заводтың сести.

Кайсы жакка нэзер салсам да,
Жаңа жайлар, жаңа мекенлар,
Кайсы жакка, кайда барсам да,
Жас жигитлер, жаңа адамлар.

Аўыллардың көзиме ысык,
Биринен соң бирине өттим,
Жаслықтағы күнлерди қызык,
Еске алдым хәм де яд еттим.

Өзгерислер, түрли жаңалык,
Гезлесе де хәр бир алдымда,
Жыйын-терим ислерин анык,
Билиў маған шәрт еди сонда.

Атызларда хәр жер, хәр жерде,
Көмекшилер гезлести маған,
Көре алмадым бирак хеш жерде,
Қәдимгидей үйилген хырман.

Бурынғыдай пахта тийелген
Көре алмадым тележкаларды,
Жарыс пенен „ак алтын“ терген,
Ушыратпадым жигит-қызларды.

Көринбеди хешқандай ислер,
Пахта склад-хырман басында,
Әўдийискен көк корабльлер,
Турар еди үйлер қасында.

Жумабайдың барлық жериниң,
Терилипти қалмай не бары,
Боз жердеги үлкен көлемниң,
Қалыпты тек қуры пахалы.

Бригадир анаў Шараптын,
Проценти жүзден асыпты.
Бойындағы қайшылы жаптың,
Атызларға суўды басыпты.

Кайсы жерге, кайда барсам да,
Топарласқан адам көп еди,
Бирак сөздиң шынын айтқанда,
Атызларда пахта жоқ еди.

Бирең-сараң пахал ушында,
Турар еди жарты ханалар,
Алыў ушын оларды сонда,
Хәлек еди жап-жас балалар.

* * *

Ертенине терим ҳақкында,
Мағлыўматқа салсам көзимди,
Кеше өзим болған совхозда,
Көрдим үлкен күнлик өсимди.

Сол октябрь айындағыдай,
Ең жайыпты хәрекетлери,
Уллы байрам алдындағыдай,
Босасбапты исте пәгleri.

Пахта жөнли терилмесе де,
Мағлыўматқа тоқтап қалмапты.
Иси менен көринбесе де,
Изде деген атты алмапты.

Титиретип тула-бойымды,
Бийлеп алды бир түрли сезим,
—Бул қалай?—деп бөлип ойымды,
Сораў бердим өзиме-өзим.

—Терилмесе атыздан пахта,
—Заводқа ол жөнетилмесе,
—Көрсетилген тийисли ўақта,
Бир тонна да пахта өтпесе.

Процентти қалай қурайды?
Мағлыўматқа қалай илинген,
Ҳақыйқатын кимлер сорайды?
Усыларға ҳайран қалдым мен.

* * *

Қандай жаксы аўыл-еллерди,
Қайтсан гейде көз бенен көрип,
Қандай жаксы атыз-шеллерди,
Араласаң пияда жүрип.

Қандай жақсы бир гезде жүрген,
Излегениң соқпақларыңды,
Қандай жақсы өзинди билген.
Ушыратқаның жораларыңды.

Ауыл, ауыл! Қашан келсең де,
Ашар саған қушағын кеңнен.
Селт етпесең ауыл дегенде,
Өкпелейди. бірақ та сеннен.

Бұл сапары болып ауылда,
Көп нәрсени онда көргеним,
Тәсир етти маған оғада,
Толқынлатты ойымды мениң.

Туу алыста көрінген көзге,
Шоқ тереклик үстіннен өтіп,
Қайтайын деп енді Нөкіске,
Турсам жолда автобус күтіп.
Қала беттен қасыма келип,
Бир машина тоқтады бірден.
Әмет екен...

Кеуіллі күліп,
Деди:—Билдим сени көріуден,
Қашан келдің? Келгениңди сен,
Не себептен хабар етпедің?
Излеп тауып алар едим мен,
Келиуімди неге күтпедің?
Я болмаса үйге дүп-дүуры,
Болады ғой бірден келсең де,
Кеуілім толып саған оғыры,
Бир қуыанып қалар ем мен де.
Тап ұсындай әдетлеріңди,
Айтшы енді, қашан қоясаң?
Дүзеп аз-кем минезлеріңди,
Айтқан тилди қашан аласаң!
Әмет ұсылай маған қарата,
Үсті-үстіне гәпти дөңдирди.
Бұрыннан сол болған арада,
Жақынлықты хәм де билдирди,
Өткенлерди жаслық уақларда,
Еске салды, бірден күлдирди,
Ең соңында кетіуге бирге,

Сол карада мени көндирди,
Машинаға отырыудан ақ,
Шоферына деди:—Тез, алға!
Жетіп келдик бизлер демде ақ,
Совхоздағы мийманханаға.

Айланасы бағлы, терекли,
Бир пайызлы гөззал жер екен,
Не десеніз жанға керекли,
Барлығы да онда бар екен.

Кириуден ақ мийманханаға,
Күтіп алды бир жас келиншек,
Қарап қойды маған жай ғана,
Жүзи жайнап, көзи күлімлеп.

Дәлиз бойлап хәр бир бөлмеге,
Төселипти түрлі гилемлер,
Көзің қыймас басып жүрмеге,
Табалмайсаң бир де ашық жер.

Кроватьлар, отырғышлары,
Зият оның бири биринен,
Дийуаллардың хәр нағыслары,
Ислегендей мәрмәр гүлинен.

Ойнакшыған көзлер қарасы,
Хызмет ислеп қызлар жүріпті,
Телевизор—заман айнасы,
Хәр бөлмеде жайнап тұрыпты.

Айлана хәм этираптағы,
Сүйсінсем де мийуели бағқа,
Мийманхана жайларындағы,
Аң-таң болдым бұндай байлыққа.

Сорамай-ақ барлық жағдайды,
Айтып атыр Әмет биримлеп,
Биринен соң бирин жалғайды,
Жаңалықлар онда екен көп.

Чай да келди, басқалары да,
Таусылмады Әметтің сөзи,

Қарап турсам бұрынғыдан да,
Шешен болып кетіпті өзі.

Иркип оны, быйылғы терім,
Туұралы мен сорағанымда,
Айтып көп ис ислегенлерін,
Дауам етті сөзін тағы да:

—Болған емес бизлердің сирә,
Орынламай қалған жылымыз,
Белгили ғой ба қаларға да,
Жок айрықша бизің сырымыз.

Жылдағыдай быйыл тағы да,
Планымыз орынланады,
Булардың бар басқа жағы да,
Көринбесек қалай болады!

Дедім оған:—Жауын болып тур,
Өтейін деп тұрған жокпа гүз,
Бар емеспе еле әдеуір,
Жетпей тұрған процентиңіз?
—Алалмасақ, қалғанын егер,
Жетпесе оған бизің күшиміз,
Деди Әмет өзің ойлап көр,
Келісеме бизің исиміз!

Әметке мен ауылда болып,
Көп жерлерді көргенлигимди,
Совхоздағы жағдайды толық,
Кеше ғана билгенлигимди—
Айтқанымда, сөзіме онша,
Әмет дурыссы кулақ салмады,
Алда еле асыулар қанша,
Оларды да ёске алмады.

* * *

Өзгерді тез гүзгі көринис,
Қонақ болдым совхозға тағы,
Тамамланған, питкен барлық ис,
Шығыпты хәм жылдың жууымағы.

Бир орында қалса да тұрып,
Соңғы гезлер, соңғы терімде,
Планларын жүзден асырып,
Орынлапты ўәделерін де,

Мақтанышлы Әмет оғада,
„Барлығын да бәржай еттік“ деп,
Қайсы жаққа, қайда қарама,
Отырыспа, тойлар екен көп.

Хәр жыл сайын усы бағдарда,
Дауам етті Әметтің иси,
Пискен яңлы мийўе бағларда,
Арта берди оның „жеңиси“...

Гүздеги сол хырманлар ушын,
Зор таярлық көрди бәхәрден,
Ғайрат салды аямай күшін,
Алыў ушын мол хасыл жерден.

Бос жатырған тыңнан жер ашыў,
Айланды бир үлкен жарысқа,
Болса да ол ауылдан кашық.
Егилмей жер қалмады босқа.

Тракторлар гүрилдилери,
Түнлерде де тоқтамады хеш,
Кетсе де өтип егис күнлери,
Ўақыт оған болған емес кеш.

Еки еседен планлар толды,
Күш жумсалды оған не деген,
Бирак сондай атызлар болды,
Жазы менен бир из түспеген.

Қыс айында, жыккын кеткендей,
Толып жатты суўға хәмме жақ,
Гүллеп турып бәхәрде бирдей,
Куўрай берди көп жерлерде бағ.

Ауыл көрки, абаданлығы
Қалды мұдам дыққаттан шетте,
Пахтакештің барма айлығы,
Ойламады оларды хеш ким.

—Китапхана, клуб ислейме?
—Ушырасыулар болып турама?
—Өткенлерди жаслар еслейме?
—Саяхатка адам барама?

—Монша салыу орталық жерден,
Алынады қай уақта қолға,
—Халық үшін көп мийнет сицирген,
Хүрмет қандай ветеранларға?

Бул ҳаққында қыйын гәп етиу,
Бул ҳаққында меннен сорама,
Әмет болса тек қонақ күтиу,
Күшти берген мийманханаға...

* * *

Күнлер өтти көшкен кәрүандай,
Жыл артынан жылжып жыл келди.
Хәмме жерде болған хәр қандай,
Кемшиликлер көрине берди.

Куяш көктен күлип қарады,
Самал бултты кууып әкетти.
Қайта қурыу—өмир талабы,
Хәмме жерде басланып кетти.

Кең әтирап, бағлар нәр алды,
Бәхәрдеги әжайып нурдан.
Көзге бирден көринип қалды,
Тайсалғанлар ар хәм хұжданнан.

Көтеринки шақырық, сүрен,
Жаңламады бурынғылардай,
Сөйлесиулер ашық кеуілден,
Турмыстан кең ала берди жай.

Партияның хәр бир қарары,
Жүреклерде беккем орнады.
Хақыйкатлық тәрепдарлары,
Хешкимди де аяп қоймады.

Әметтин сол директор болған,
Совхозының адамлары да,

Олар да дурыс бүгин жол алған,
Қайта қурыу талаптарына.

Бөлим баслық Есен, Рәмет,
Мәселени қозғапты түптен,
„Етиу керек енди хәрекет,
Келди, депти күнимиз күткен“

Тап усындай барлық жайда да,
Көпшиликте талап өсипти.
Агроном Қалымбайдан да,
Райкомға арза түсипти,

Көрсетипти совхозда кеңнен
Қосып жазыу хәуиж алғанын,
Көрсетипти көп хийле менен,
Хәр жыл сайын план толғанын.

Көрсетипти план толса да,
Ис қақыдан босқа қалғанын,
Көрсетипти берілген барға,
Ұәделердің қуры—жалғанын.

Усыларға сәйкес совхозда,
Тексеріулер жүріпті қатты.
Анықтапты асықпай, пухта,
Хәр бир арза, жазылған хатты.

Қаралыпты усы мәселе,
Парт шөлкеминин жыйналысында.
Додаланған барлығы бирге,
Мәселе де Әмет хәққында.

Хызметке келген күнлерги,
Айтылыпты жақсы жағы да.
Айтылыпты көп уақтан берги,
Қолайсызлау иси тағы да:

—Хәрқандай жыл жуумақларында,
Орын алды мұдамы алдан.
Саналды ол районында,
Абройлы директорлардан.

Сөзлерине „лэббей“ демеген,
Адамларға қарады қырын.
Кыйын болды сөйлесиу деген,
Билмегенлер минезин, сырын.

— Дийханға да соңғы гезлери,
Қатты болды қәхәр—гәзеби,
Хәк болса да гейбиреулерге
Өтип кетти берген азабы.

Көпшиликти унатпаса да,
Гейбиреуға бауыры ийди.
Гөззал биреу көринип қалса,
Ондайлардың ышқында күйди.

— Дурыслы жұмыс илемесе де,
Гейбиреуға кеуили питти.
Жакпас исин оның көрсе де,
Қайта оған ғамхорлық етти.

Айырмады ақты, қараны,
Кишидерди көзге илмеди.
Болмаса егер жақын яраны,
Оның дурыслы хакын бермеди.

Бурынлары онда бунындай,
Болмаса да жарамсыз әдет,
Бармақ бүгип санасаң талай,
Ислерге де барды қыянет...

— Совхозының ертеңи емес,
Ойлады ол өзін көбирек,
Шақырыспа болса қой демес,
Соңғы гезде хәзлик кууды тек.

Пахтаның көп акшасын сауып,
Әдетленди ол өз басына,
Инам етти есабын тауып,
Бир машиннан хәр баласына.

Жеке мәптен, жеке хұрметтен
Шалқыды ол сөзин болдырып.
Қелистирип берди жол беттен,
Бир жананға жай да салдырып.

— Хызмет орнын халқы исенген,
Пайдаланды басқа максетке,
Қосып жазыу, түрли жол менен,
Еристи ол жалған хұрметке.

Совхозында бунындай жағдай,
Дауам етти көп уақтан бери,
Айта бирсек еле де талай.
Толып атыр қәтедиклери...

Еситкенде мине усындай.
Болған сөзди Әмет жөнинде,
Тап маған да бир ис болғандай,
Толқып кетти ойым мениң де.

* * *

Бир күни кеш болған уақытта,
Ауылларды гезип жүрсем мен,
Совхоздағы үлкен клубта,
Шықтым ашық судтын үстинен.

Әмет отыр ойлы пишинде,
Түри-түси азкем өзгерген,
Тек көз бенен залдың ишинде,
Сәлемлестик отырған жерден

Жаңа ойлар, жаңаша сезим,
Бет әлпинен билинер еди.
Айыпдыман бәрине өзим,
Деген пикир билинер еди.

Әкелин деп, әлле кимлерди
Етпесе де судьядан талап,
Өткен уақыт, өткен күнлерди,
Отырғандай еди гүналап.

Тынбай шауып ислеп жүргенде,
Питпесе де оның әрманы,
Билер еди анық бул күнде,
Болғанлығын дәуир курбаны.

Клуб толы таныс адамлар,
Сезбес еди не болар алда,

Хәр бир совхоз, хәр бир бөлимде,
Хүким сүрди қосып жазыулар.
Кассирлердің портфельлеринде
Керегинше бурқыды пуллар.

Пахта завод „мәртлик мәканы“,
Ашық турды күн хәм түн демей,
Районның гейбир нәхәни,
Отырды онда онша үндемей.

„Орынлайсыз не етсеңизде“
Деген тәртип беккем орнады.
Пахта орнына пуллар өтсе де,
Надурыс деген адам болмады.

Усылай ислеп, барсаң илгери,
Шықпады хешким сениң жолыңа,
Гейбир басшы көргенде сени,
Қарайтуғын болды қолыңа...

Гейбиреудің аты-атағы,
Дауырық жайды барлық жерлерге.
Хошеметке толып кушағы,
Дәстан болды тилден тиллерге.

Белгиленген шеклерден өтип,
Тонна-тонна пахта берди ол,
Ислеринде атанып жетик,
Зор атаклар ийеледи ол.

Өңірлерин безеп орденлер,
Көкирегінде жулдыз жайнады.
Жолларына төселип гүлдер,
Түрли жерге оны сайлады.

Жумбак болып тыныш жатырған,
Терең сырлар ашылды жаңа.
Қылмысларға сол өзим қылған,
Айыплыман қақыйқат ғана.

Айыплыман былғасықларды,
Өз қолымнан еткенім ушын,

Айыплыман алжасықларды,
Мудам бүркеп келгеним ушын.

Айыплыман шыдап бәрине,
Гәпке, сөзге ергеним ушын,
Айыплыман келмей кәріме,
Үндеместен жүргеним ушын.

Айыплыман гүлдерди көріп,
Оған көзім қызғаны ушын
Айыплыман адамгершилик,
Нормаларын бузғаным ушын.

Айыплыман түрли бәдени,
Өз қолымнан еткенім ушын,
Айыплыман, гүналаң мени.
Хәдден зият кеткенім ушын.

Хәзир мине думан серпилип,
Жаңа күнлер нуры шашылды.
Күткен нағыз мәхәли келип,
Кәпестеги гүлдер ашылды.

Қайта қурыу—қайта жаңарыу.
Барлық жерде өзгеше өмір.
Хәмме затты өзінше таныу,
Ұақиялар болмақта небір.

Қосып жазыу, өтирик гилең,
Қалды енди барлығы ізде.
Мийнет етсең, тынбай ислесең,
Қәне енди усындай гезде!

Гөне менен жаңа алмасқан,
Барлық жерде жаңаша күшлер,
Талаптары илгери басқан,
Хәуиң алған, ең жайған ислер.

Анығынан келген хәмме де,
Кемшиликлер бетке айтылған,
Өзгерислер барлық жерде де,
Көринислер көз тартып турған.

Бурынғыдан күтә басқаша,
Кууанасан көрсен халықты,
Хәр бир сөзи, иси жаңаша,
Колға алған ҳақыйкатлықты.

Туўылсам мен қайта анадан,
Билер едим қалай жасаўды,
Баслар едим бәрин жаңадан,
Алға қайтип қәдем таслаўды.

Дурысын айтсам, бизлер жасаған,
Болған екен сол күнлер аўыр,
Кәне енди қайта жасарған,
Несип етсе усындай дәўир!

Декабрь, 1987-жыл.

МАЗМУНЫ

Кәлемлес достым ҳаққында сөз 3

Косықлар

Коммунистлик партия	6
Бир кус	7
Инсан бүгин дүньяға келди	8
Дәураным мениң	8
Кызлар	9
Өмир ҳаққында ойлар	12
Кеўил	13
Дослықтан артық не бар	14
Бурыннан-ақ ашық едим елиңе	15
Урысты көрмесин ҳасла бадалар	16
Өзим ҳаққында	18
Өзбекстан	20
Ассалам Дағыстан	21
Космонавт монологи	22
Шайырлық	23
Ғаррылар	24
Бахытсыздық емес пе	25
Кайдасыңлар, қураласларым	26
Анажан	27
Сен барсан—аркамыз тамға сүйеўли	28
Мақтамағыл мени көзимше	29
Келгенмен бул дүньяға	30
„Косық айтқан жетер муратқа“	31
Қандай адам болғаны	

Биреўлер бар	32
Оң-сол айланамызға	32
Шайыр халқы	33
Уақыт	34
Ташкентке келсем	35
Гейбиреўлер	36
Адамлар	37
Косық жазыў деген ойымда	38
Қанаты сен, косықларымның	38
Таўлар басы қарлы болмаса	39
Дослар келсе	40
Қара теңизде	40
Ышқы	41
Баз биреўлер сөз етер мени	42
Күтиў	43
Сеннен басқа	44
Еслеў	44
Жаңа ғана жигит болған гезимде	45
Балалық күндеримде (Дүркін)	47
Ушыраман кептерлеримди	72
Ийитти урған бала	72
Устазлар	73
Бурынғыдан өзгеше	74
Ақлықларым	75
Жигидик	76
Ақлықлардың қосығы	76

Баллада ҳәм поэмалар

Ветеран еске түсиргенде (Баллада)	77
Балалықтағы достым ҳаққында (Баллада)	85
Нағыз алтын мийнетте (халық ертеги бойынша)	89
Ол он тоғыз жаста еди (Поэма)	102
Соңғы сөз (Публицистикалық поэма)	151

10301
32.

Жолдасбай Дилмуратов
ТЫ—ВДОХНОВЕНИЕ МОЕ
Стихи, баллада и поэмы
На каракалпакском языке
Издательство „Каракалпакстан“
Нукус—1988

Редакторы К. Ерназаров
Художник К. Реипназаров
Худ. редакторы И. Кдыров
Тех. редакторы Е. Ерекеев
Корректоры И. Оразов

ИБ 2972

Териўге берилген ўақты 10.03.1988-ж. Басыўға
рухсат етилген ўақты 2 09. 1988-ж. РК 30660
Қағаз форматы 84x108¹/₃₂ № 2 Көлеми 4,625
баспа табақ. 7,77 шәртли баспа табақ 6,93
есап баспа табақ. Заказы 646. Тиражы 2000
Баҳасы 85 т.

„Каракалпакстан“ баспасы, 742000. Нөкис қаласы,
К. Маркс көшеси, 9

ҚҚАССР Баспа, полиграфия ҳәм китап саўдасы
ислери бойынша Мәмлекетлик комитетиниң
„Правда“ газетасының 50 жылдығы атындағы
Нөкис полиграфкомбинаты.
742000 Нөкис қаласы, К. Маркс көшеси, 9